



## verder in dit nummer

### Kerkseizoen



Officieel begint het nieuwe kerkelijk jaar met Advent, maar het seizoen met allerlei activiteiten op het kerkelijk erf breekt traditiegetrouw na de zomervakantie aan. In dit nummer geven diverse protestantse wijkgemeenten in de stad aan, wat ze allemaal van plan zijn.

8-9

### Levenslessen



Steven Slappendel hoorde vijf jaar geleden dat hij darmkanker had. Sindsdien gaat het op en af. Toch noemt hij zichzelf 'een bofkont'. Het nog immer actieve gemeentelid van de Nicolaïkerk geeft zelfs een zevental levenslessen aan de lezers.

11

### Jaarverslag



Met een 'acceptabel tekort' is de jaarrekening PGU 2014 voorgelegd aan de Algemene Kerkenraad. Ook de jaarcijfers van het Diaconaal Missionair Orgaan staan met uitgebreide toelichting in het katern dat aan deze Kerk in de Stad is toegevoegd.

12-15

### Heksen



Museum Catharijneconvent toont binnenkort 'De heksen van Bruegel': de eerste tentoonstelling over heksen in de kunst. Eenmalig is een unieke collectie heksenvervoeringen uit de roerige periode van heksenvervolgingen in de Nederlanden (1450-1700) te zien.

20

# Twaaftde seizoen 'Vespers in Zuidoost'

**Anne-Marie Rutgers en Steven Slappendel**  
(namens de vespercommissie Zuidoost)

**Het twaalfde seizoen alweer voor de vespers in Zuidoost, de gezamenlijke vieringen van de Marcus-Wilhelmina en Nicolaiwijk begint op 6 september. De opzet van de vespers blijft hetzelfde: op de eerste zondag van de maand een vesper in de Nicolaïkerk en op de derde zondag van de maand in de Marcuskerk. Daarnaast een aantal extra vespers in de Nicolaïkerk: op 10 januari, op eerste paasdag 27 maart en op en op 29 mei. En in de Marcuskerk op eerste Advent (29 november) en de eerste zondag van de Veertigdagentijd (14 februari). In juli en augustus is er alleen een vesper op de eerste zondag van de maand. De vespers beginnen steeds om 17.00 uur.**

We beginnen dit seizoen met de vesper op 6 september. Deze ves-

per is ook de afsluiting van de bijdrage van de Nicolaïkerk aan het Utrecht Uitfeest en verder sluit het aan bij de thema's van het Festival Oude Muziek: 'Engeland, mijn Engeland'. Meer over deze vesper staat elders in dit nummer.

De doorgaande lezingen in de vespers dit jaar beginnen met een aantal evangeliëlezingen. In de adventstijd zijn de lezingen uit de brief aan de Filippijzen.

Bij bijzondere vespers, zoals de cantatevespers en de vespers bij de feestdagen, wordt aansluiting gezocht bij het thema en de kerkelijke 'kalender'. Naast de drie wijkpredikanten, Marian van Giesen, Hans Koops en Dirk Neven, is er een aantal voorgangers uit de 'regio'. In Kerk in de Stad wordt in elk nummer informatie gegeven over de vesper die aan de orde is.

### Vocaal

De liturgie van de vespers is in grote lijnen gelijk, maar door het gebruik van verschillende ordinaría op de eerste en de derde zondag zijn er ook wel verschillen. In de vespers in de Nicolaïkerk ligt de nadruk op de vocale kerkmuziek. Aan de vespers werkt meestal de vespercantorij onder leiding

van Ko Zwanenburg mee, maar af en toe zijn er ook gastcantorijen. De bijdrage van de cantorij in de liturgie varieert: de ene keer wordt een psalm gezongen in de stijl van een Engelse 'chant', de andere keer een groot Magnificat. Bij de keuze van de muziek wordt geput uit de kerkmuzikale rijkdom van alle eeuwen: van gregoriaans tot werken van hedendaagse componisten: onder anderen Toon Hagen en 't Hart. De vaste organist is Berry van Berkum, die ook een groot aandeel heeft in de viering. Drie cantates zullen dit seizoen klinken: op 10 januari 'Meinen Jesum lass ich nicht,' (BWV 124); op eerste paasdag het Osteratorium (BWV 249) en op 29 mei 'O Ewigkeit, du Donnerwort' (BWV 20). Verder zijn er ook enkele orgelvespers, zonder cantorij, op 1 januari, 1 mei en 7 augustus.

### Verstilling

Bij de maandelijkse vespers in de Marcuskerk ligt de nadruk op verstillig. We zitten in een kring rond de paaskaars. De liederen worden in een overleg van voorganger en organist Karel Demoet zorgvuldig uitgezocht, passend bij

het thema en goed zingbaar door de gemeente. Karel Demoet verzorgt meditatieve muziek. Aan de vespers op eerste Advent en de eerste zondag van de Veertigdagentijd werkt de Marcuscantorij onder leiding van Karel Demoet mee.

De vespers in Zuidoost hebben zich in de afgelopen jaren ontwikkeld tot vieringen met een eigen stijl. Hoewel maar weinig mensen beide vespers bezoeken (beide vieringen hebben blijkbaar hun eigen publiek) wordt aan de gezamenlijkheid grote waarde gehecht door de vespercommissie en de kerkenraden. Als u de vespers nog niet hebt bezocht, willen we u van harte uitnodigen om er eens één bij te wonen. En behoort u bij de vaste bezoekers van één van beide vespers, bezoekt u dan ook eens de andere vesper. Dan houdt u de draad van de lezing vast en ervaart u zowel de verschillen als de gezamenlijkheid. Attendeer ook anderen op onze (cantate)vespers, want het is toch wel uniek om deze schitterende kerkmuziek in een vesperconcert te horen in plaats van in een concertzaal.

### Irene Stok

**Van donderdag 24 september tot en met zaterdag 3 oktober is de Week tegen de eenzaamheid. In heel Nederland is er aandacht voor mensen die eenzaam zijn. Vaak denken we dan aan oudere mensen. Ook jongere mensen kunnen eenzaam zijn. Dit artikel gaat over wat eenzaamheid is en wat je kunt doen om eenzaamheid te voorkomen.**

Iemand die alleen thuis is en een boek leest, een (computer)spel speelt of in de tuin aan het werk is, hoeft niet eenzaam te zijn. Iemand die naar een receptie gaat en daar niemand kent kan zich heel eenzaam voelen, net als ie-

## Eenzaamheid hoort bij het leven



mand die na de kerkdienst koffie blijft drinken maar met niemand in gesprek raakt omdat iedereen een gesprekspartner heeft. In de eerste situaties is iemand alleen en voelt zich niet eenzaam. In de laatste situaties is iemand niet alleen en voelt zich wel eenzaam. 'Alleen zijn' is duidelijk te zien; 'eenzaam voelen' is niet te zien. Eenzaamheid is kort gezegd: min-

der betekenisvolle sociale contacten hebben dan je graag zou willen. Dat betekent dat eenzaamheid niet objectief waar te nemen is. Het is een gevoel van mensen.

### Facebook

Er zijn mensen die honderden 'vrienden' op facebook hebben maar als ze iemand nodig hebben, bijvoorbeeld iemand die even op

de kinderen past als je naar een zieke vader of moeder wilt gaan, dan is er niemand die dat kan doen. Zo hecht is het contact dat ook weer niet. Of er zijn mensen die geen contacten in de buurt hebben, terwijl daar genoeg mensen wonen.

Zie verder pagina 6: **Blij met onverwachte contacten**

Ds Marian van Giezen

**'Goede Buren' is het Startzondagthema van de Protestantse Kerk in Nederland, die veel kerken in deze maand vieren; tevens bruikbaar als jaarthema. In de bijbel moet je, om iets over 'buren' te lezen, vaak op zoek naar het woord 'naaste' (of, in de nieuwere vertalingen 'de ander'). Maar wat als je het nu eens écht letterlijk over je buren wilt hebben – of zelfs je buren wilt betrekken bij die Startzondag? Want het is toch tegenwoordig helemaal in om je als kerk naar buiten te richten, kerk-in-de-wijk te zijn.**

Om over dit thema in gesprek te raken met je (niet-kerkelijke of zelfs niet-christelijke) buren zul je waarschijnlijk andere woorden moeten gebruiken, om ze niet meteen af te schrikken met kerkjargon. In een column van Martijn Vellekoop, coördinator Pioniersplekken in de PKN, vond ik het volgende:

"Afgelopen week gingen we met pioniers in gesprek over wat 'gemeenschapsvorming' eigenlijk is. Dat waren intense gesprekken. Want waar de één er jeuk van krijgt, krijgt de ander spontaan een glimlach op z'n gezicht. Dat zegt vaak veel over iemands geschiedenis. En het laat zien dat het belangrijk is welke taal je gebruikt bij het pionieren. Want als het over een 'relatienetwerk' gaat, dan roept dat minder weerstand op, terwijl dat technisch gezien misschien dicht tegen een gemeenschap aan zit.

We zoeken nog naar goede woorden en verdere duiding. Een conclusie die we al wel trokken: als je het christelijk geloof een belangrijke plek in je leven wilt geven, als je navolging van Jezus serieus neemt, dan hoort daar (uiteindelijk) ook bij dat je bouwt aan relaties met andere navolgers van Christus."



\*Vreugde delen met je buren... (foto's Marian van Giezen).

...En ook met mensen die zich niet rekenen tot de navolgers van Christus, zou ik er aan willen toevoegen.

#### Munten

In dat verband vind ik de tekst uit Lucas 15, 8-9 wel een mooie: "Jezus zei ook: 'Stel dat een vrouw tien zilveren munten heeft, maar er één kwijtraakt. Dan gaat ze die toch zoeken? Ze doet een lamp aan en veegt haar huis totdat ze de munt vindt. En als ze hem gevonden heeft, dan roept ze haar vriendinnen en de buren. En ze zegt: 'Laten we feestvieren! Want ik was mijn zilveren munt kwijt, maar ik heb hem gevonden!'"

Zoals deze vrouw haar vreugde wil delen, niet alleen met vriendinnen, maar ook met haar bu-

ren, met wie ze misschien verder helemaal niet zoveel deelt; zou dát niet ons ideaalbeeld zijn? Gewoon het leven delen met je buren, wie of wat ze ook zijn: ik denk dat het evangelie delen daarmee zou kunnen beginnen.

Niet onszelf opsluiten in onze kerkgebouwen en van daaruit iedereen uitnodigen om binnen te komen; dat is niet verkeerdt en daar zijn we vaak al heel goed en creatief in! Maar we moeten zelf ook op weg gaan, juist zelf naar buiten gaan en onze buren actief opzoeken. Met onze buren delen waar wij zoveel vreugde aan beleven, wat voor ons zo belangrijk is. Kijken waar behoefte aan is (in plaats van alleen een prachtig aanbod doen). Actief een relatienetwerk opbouwen buiten de muren van onze kerk.

# Goede Buren

## MEDITATIEF MOMENT



#### Moelijk

Ik weet het en ik schrijf het op en ik zeg het in de kerk... maar ik vind het hartstikke moeilijk! Steeds betrap ik mezelf erop dat ik weer van binnen naar buiten denk en bezig ben, in plaats van andersom. En velen met mij trappen telkens in die valkuil. Maar we hebben ook zoveel moois te bieden! Jazeker, maar als de mensen onze drempel te hoog vinden om daar kennis van te nemen, schieten we toch ons doel voorbij. Voor mij is dit thema 'Goede buren' een eyeopener om andersom te gaan kijken. En dat zal ongetwijfeld met vallen en opstaan gebeuren. Maar als ik dan weer eens gevallen ben, dan hoop ik dat er een goede buur is, die mij overeind helpt en weer op weg zet – en liefst een eindje met me meeloopt...

#### De accordeonist

September  
een vroege zondagmorgen  
het stationsplein  
kaal en verlaten  
is doortrokken van  
grauwheid regen en wind

Op een beschutte plek  
speelt de accordeonist

Een uit Roemenië overgewaaid  
melodietje geeft aan  
elke regendruppel verrassend  
een vrolijke tinteling  
Het plein wordt omgetoverd

Ik duik in mijn portemonnee –

Oeke Kruythof

#### Gebed

Ik strek mijn armen naar U uit,  
In vreugde en verdriet.  
Ik omarm U  
zou U willen troosten  
om het leed van mensen  
elkaar aangedaan.  
Ik vouw mijn handen  
in dank voor wat U  
mij gegeven hebt.  
Ik bid U Heer, verlaat mij niet.  
Ik heb U nodig  
dag en nacht.

Amen

Fredy Schild

(schilderij bij dit gedicht is  
eveneens van Fredy Schild)



#### Wandelgids door Joods Utrecht

Onvoorstelbaar: eeuwen lang mochten er geen Joden wonen in Utrecht. Pas in 1789 liet het stadsbestuur hen mondjesmaat toe. Een centrale positie in de lokale Utrechtse cultuur, zoals in Amsterdam, hebben de Joden hier nooit ingenomen. Toch is Joost van der Lijn erin geslaagd een interessante wandelroute over 'Utrecht en de Joden' samen te stellen. Het gidsje werd dit voorjaar gepresenteerd in het voormalige Joodse weeshuis (Merkaz). Het beschrijft de plaatsen waar Joods leven is geweest of gelukkig weer is opgebloeid: synagogen, het weeshuis, het 'Jodenrijtje' bij de Bakkerstraat, theologie, onderwijs en handel, plekken die herinneren aan deportatie en uitroeiing, maar ook aan verzet in de zwarte periode 1940-1945.

Joost van der Lijn, Utrecht en de Joden. Een wandeling door de eeuwen. De uitgave is mogelijk gemaakt door het Centre for the Humanities van de Universiteit Utrecht, Stichting Merkaz, Het Utrechts Archief en particulieren. Omvang: 31 pagina's met illustraties en een losse routekaart.

ISBN: 9789082381900. Prijs € 4,95. Verkrijgbaar in de boekhandel, het VVV en via de auteur: utrechtendjoden@gmail.com.

## Canon 700 jaar Joodse geschiedenis

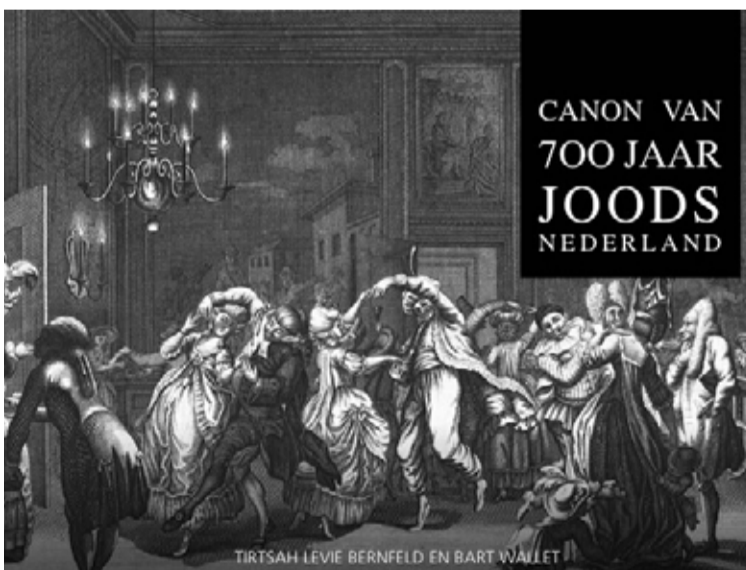
Wybrand Ganzevoort

**De laatste jaren is het woord 'canon' in gebruik geraakt voor een kort overzicht van een bepaald werkterrein, zoals dat van de geschiedenis, met een lijst van onderwerpen die iedereen zou moeten kennen. Begin 2015 is er zo'n canon uitgekomen van de geschiedenis van Joden in Nederland.**

De bedoeling: kort en bondig de centrale punten van 700 jaar Joodse geschiedenis in een krantenpagina van verhalen weergeven. Daarbij komt van alles aan de orde, mensen als Spinoza, A.C. Wertheim, Jacob Soetendorp, plaatsen als de Snoge (Portugese Synagoge) en Westerbork, organisaties als het NIK, het Centraal Joods Overleg, de Joodse Raad; onderwerpen als onderwijs en Jiddisch, uitgeverij en sport, integratie en politiek, marskramers en slagers.

Drie uit de meer dan honderd verhalen:

1. De regering van Willem I was nogal bezorgd over de integratie



van de Joden in Nederland, want hun voorgangers kwamen uit het buitenland, ze spraken geen Nederlands. Dus moest er een Seminarie voor rabbijnen komen, en stelde de Staat een verbod op Jiddisch op school. Tegenwoordig grijpt de Staat niet meer zo in.

2. In de negentiende eeuw leefden in Palestina de Joodse gemeenschappen in grote armoede, ze werden vanuit Europa ondersteund. Daartoe werd vanuit

Amsterdam de geldinzameling in Nederland, Duitsland en Groot-Brittannië georganiseerd. In de synagogen werd gecollecteerd en in de Joodse huiskamers doken inzamelingsbusjes op. In een tijd van integratie en assimilatie werd zo de band met het Land levend gehouden.

3. In 1615 werd de Santa Companhia de Dotar Orphas e Donzellas opgericht, kortweg Dotar genoemd. Deze bruidsschats-

organisatie bood hulp aan arme meisjes, hier en in in Katholieke landen waar het jodendom niet in alle openheid beleden kon worden. Met hulp van Dotar kon zo'n meisje naar de Joodse wereld worden gehaald en via een huwelijk volgens de Joodse wet met een besneden Jood voor het jodendom behouden blijven.

Honderden meisjes uit alle delen van de wereld hebben vier eeuwen lang geprobeerd via Dotar een bruidsschat in de wacht te slepen. Met aanpassingen in de loop der tijd is Dotar nog steeds actief.

Het spannende, soms ook pijnlijke verhaal van de Joden in Nederland over hoe een sterk in beweging zijnde Joodse minderheid wist te leven en soms te overleven in een niet minder snel veranderende Nederlandse samenleving.

De *Canon van 700 jaar Joods Nederland* is uitgegeven als boek, met fraaie illustraties voor een schappelijke prijs (€ 16,95); maar zoals tegenwoordig gebruikelijk, ook digitaal: <http://joodsecanon.nl>.

Aanbevolen!

### Vespers in Zuidoost

Op 6 september is er om 17.00 uur een Choral Evensong in de Nicolaïkerk. Het is de afsluiting van de bijdrage aan het programma van het Uitfeest vanuit de Nicolaïkerk waarover elders in dit nummer meer is aangegeven. Aan de Evensong werken mee dr Rijk Schipper, voorganger, organist Berry van Berkum en de Vespercantorij onder leiding van Ko Zwanenburg. De schriftlezing uit het Eerste Testament is Spreuken 2: 1-8 en de schriftlezing uit het Tweede Testament Matteüs 13: 44-52. Het thema is 'De parel'. De Vespercantorij zingt Engelse koormuziek uit de zestiende en zeventiende eeuw. Het afsluitend orgelstuk is In Nomine van John Bull (1562-1628).

Op 20 september is er een vesper in de Marcuskerk. Voorganger is ds Hans Koops en Karel Demoet bespeelt het orgel en de vleugel. Het thema van de vesper is: Zaaïen en oogsten. Psalm 67 wordt gelezen en gezongen. De lezing is Marcus 4: 1-12, de gelijkenis van het zaad. De vesper begint om 17.00 uur.

### Muziek in Domkerk op zaterdagmiddag

In de serie Zaterdagmiddagmuziek in de Domkerk komen op 5 september Tanja Obalski, sopraan, Sascha Mommertz, blokfluit en David van Ooijen, luit naar hartje Utrecht. Onder het motto: 'Semper Dowland, semper dolens' brengen zij muziek van de componisten Robert Dowland (1563-1623), John Dowland (1591-1641), Jacob van Eijk (1590-1657) en Hans-Martin Linde (geboren 1930) ten gehore.

Op zaterdag 12 september is in de Domkerk in het kader van Open Monumentendag en Nationale Orgeldag een speciaal orgelprogramma te beluisteren. Dit wordt verzorgd door de conservatoriumstudenten Diederick Clements, Bob van der Linde en Martijn Thomas.

Op 19 september heeft het Solistenensemble Cantores Martini onder leiding van Remco de Graas weer een 'thuiswedstrijd'. Het ensemble laat motetten en zogeheuten Cantionae Sacrae (gewijde cantates) klinken in de fraaie gotische ruimte. Deze muziek is ooit opgeschreven door Nicolas Gombert (1495-1560), Orlando di Lasso (1532-1594) en Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621).

Op de laatste zaterdag van deze septembermaand, de 26<sup>ste</sup>, zingt het koor van de Domcantorij onder leiding van Remco de Graas met als thema 'Singbewegung', motetten van Johann Sebastian Bach (1685-1750) alsook Fest- und Gedenksprüche van Johannes Brahms (1833-1897).



\* Remco de Graas.

### Wil Arts

Tentoonstellingscommissie Domkerk

**Op zondag 20 september om 13.30 uur begint in de Domkerk een tentoonstelling van Givat Haviva, een instituut voor vredeseducatie in Israël dat zich inzet voor het vreedzaam samenleven van Joden en Arabieren.**

Eén van de projecten van Givat Haviva is 'Through others' eyes/ Door de ogen van anderen', waarbij de bindende kracht van fotografie wordt gebruikt om Joodse en Arabisch-Israëliëse jongeren en volwassenen dichter bij elkaar te brengen. De jongeren krijgen een fotografie cursus, waarbij ze niet alleen de nodige vaardigheden opdoen, maar ook een unieke inkijk krijgen in het leven van de andere deelnemers.

Ze bezoeken en fotograferen elkaars familie, scholen en gemeenschappen; zo ontstaat een prachtige verzameling beelden die zowel verschillen als overeenkomsten op een sprekende wijze illustreren. De Stichting Vrienden van Givat Haviva heeft een tentoonstelling van die foto's naar Nederland gehaald. Na Haarlem en Scheveningen is nu Utrecht aan de beurt om kennis te nemen van dit bijzondere project. De foto-expositie in de Domkerk is tot en met 21 oktober te zien.

Meer informatie staat op [www.givat-haviva.nl](http://www.givat-haviva.nl).

## OVERVREEDZAAM SAMENLEVEN JODEN EN ARABIËREN

# Fototentoonstelling in de Domkerk



Givat Haviva is in 1949 als nationaal educatief centrum opgezet door de Landelijke Kibbutzbeweging en wordt bestuurd door Havazelet, de cultuur- en onderwijsafdeling van deze beweging.

Givat Haviva is de oudste en grootste organisatie die op vele manieren werkt aan vrede en co-existentie tussen de Joodse en Arabische bevolkingsgroepen in Israël. Er zijn zo'n 35 projecten met uiteenlopende onderwerpen op verschillende afdelingen.

In 2001 werd Givat Haviva bekroond met de UNESCO prijs voor Vredeseducatie, voor haar aanhoudende bijdrage aan het bevorderen van de Joods-Arabische dialoog en het herstel van de onderlinge relatie.

Givat Haviva heeft als doel mee te bouwen aan een sociaal samenhangende maatschappij voor iedere inwoner van Israël. Dat doet zij door met name de Joodse en Arabische gemeenschappen die van elkaar vreemd zijn, te betrekken in gezamenlijke activiteiten. Dit ter bevordering van een duurzame en bloeiende Israëlische democratie die gebaseerd is op onderlinge betrokkenheid, burgerlijke gelijkheid en een gedeelde visie op de toekomst.



\* Joodse en Arabische vrouw samen op een foto van Givat Haviva.



Erna Treurniet  
buurtpastor

Half juli, eind van de ochtend. Ik kom uit de Johanneskerk. Gedoe op het fietspad. Vijf opgewonden jongetjes, zo tussen de 8 en 12, drie fietsen neergesmeten op het fietspad. De kleinste van het stel is weggelopen. De anderen staan te roepen en te schreeuwen tegen hem en tegen elkaar. De kleine draait zich om, roept: "Ik gá niet achterop", en beent verder. Ik vraag wat er aan de hand is. "Hij durft niet achterop", zegt er een. De grootste van het stel gaat de kleine achterna. Ik zie hem z'n hand op de schouder leggen. Ze praten heftig met veel gebaren. Het gaat wat heen en weer. Dan komen ze samen terug gelopen. De grote zegt tegen een

## Dit is Overvecht

van de jongens: "Jij gaat bij hem achterop. Ik neem jouw fiets en hij gaat bij mij achterop." De jongen die zijn fiets af moet staan moppert, maar aangespoord door zijn vriendjes doet hij het dan toch. Geamuseerd en vol bewondering sta ik toe te kijken. "Wat dóe je dat goed", zeg ik tegen de grootste van het stel. "Jij bent zeker mediator", ik spreek het op z'n Engels uit. "Meediator, mevrouw", corrigeert hij me in rond Hollands. "Hij is zevende groep", verklaart een van de vriendjes. En ik snap het: dit is Overvecht. Ze zitten op een Vreedzame School, zijn getraind in omgaan met conflicten vanaf groep 1 en zevende en achtste groepers kunnen opgeleid worden tot bemiddelaar. "Waar gaan jullie naar toe?", vraag ik. "Naar het Cruijff-court". En daar gaan ze. Voetballen.

Eind van de middag. Op de fiets nader ik de Carnegiedreef. Voor me staan twee auto's haaks op elkaar, de ene op twee centimeter van het portier van de passagier van de andere. Beide chauffeurs zijn uitgestapt. De chauffeur van de ene, een jonge knul, komt geagiteerd naar me toe. "Ik had voorrang, toch, mevrouw!" "Nou", zeg ik, "er staan hier wel haaiantanden". "Maar ik kwam van rechts", zegt hij en herhaalt dat tegen de andere chauffeur. "Jij had niks geen voorrang!" Er ontstaan ondertussen rijen auto's aan alle kan-

ten van het kruispunt. De passagier van de andere auto, een vrouw, is inmiddels ook uitgestapt. "Wij hadden voorrang, toch?", seint ze naar mij. De eerste chauffeur rent het kruispunt over en zoekt steun bij een andere chauffeur: "Ik had toch voorrang?" "Ja", hoor ik hem zeggen, "korte bocht heeft voorrang op lange bocht". De man rent terug naar de auto's. Geschreeuw tegen elkaar. De ene pakt de ander beet. De vrouw wringt zich er tussen. "Raak me niet aan!" "De politie!", hoor ik de eerste chauffeur roepen, "die moet maar zeggen hoe het zit." De situatie wordt gevaarlijk als iemand het wachten zat is en met z'n auto via de stoep, waar ik inmiddels sta, langs de opstopping rijdt. Ineens zijn daar twee politieauto's. Opgeroepen? Of komen ze toevallig langs? (We zijn vlak bij de Kaap Hoornreed, politiebureau). Twee jonge agenten stappen uit. "Als u nu eerst even uw auto aan de kant zet", hoor ik een van hen zeggen. Ik rijd weg, me afvragend hoe het nu zit op die kruising.

Thuis nemen we de situatie nog even door. Korte bocht gaat voor lange bocht op een gelijkwaardige kruising. Maar dat is het daar niet, de Carnegiedreef is een voorrangsweg. "Waarom bleef je niet kijken hoe het afliep?", vraagt mijn man. Ja waarom eigenlijk niet, want ik was wel erg be-

### UIT OVERVECHT

nieuwd hoe het verder zou gaan. "Ik stapte weer op mijn fiets zodra de politie er was, die zouden het verder wel regelen." Ik heb een hekel aan pottenkijken. Het helpt niet, werkt eerder averechts, vind ik. Na al die jaren ben ik nog steeds niet het type stadsmens dat meteen gaat kijken als er ergens iets aan de hand is. Ik zal dat alleen doen, als ik denk dat ik iets kan doen daar.

De roep om de politie om het oordeel te vellen, was me opgevallen daar op de Carnegiedreef. Achteraf herinner ik me dat de eerste chauffeur daarom vroeg. De tweede, bijna aangereden chauffeur hield dat af. Het geagiteerde sfeertje begreep ik wel. Ze waren zich allemaal rot geschrokken. 't Was maar net goed gegaan. Ik vond het wel spannend, maar niet echt dreigend. Ik hoop dat de politie heeft kunnen bemiddelen en geen boetes heeft uitgedeeld. Dat de papieren aanwezig en in orde waren, want niet iedereen in Overvecht beschikt over documenten. Dit is Overvecht. Reuring. Volwassenen die de politie inschakelen om te bemiddelen. Kinderen die zelf hun conflict oplossen. Gaaf.

# Eerbied voor het leven - Dr. Albert Schweitzer

Arie Moolenaar

**“Ik ben leven, dat leven wil, temidden van leven, dat leven wil”. Dit is wel de meest bekende uitspraak van Dr. Albert Schweitzer. In september gedenken we dat hij vijftig jaar geleden is overleden in Lambarene. Veel mensen in Utrecht hebben goede herinneringen aan hem. Zo was hij betrokken bij het tot stand komen van het nieuwe orgel in de Leeuwenberghkerk, nu concertzaal en conferentiecentrum. Het werd op 12 december 1954 in gebruik genomen door de toenmalige organist George Stam.**

Schweitzer was een groot kenner van de muziek van J.S. Bach en gaf concerten in heel Europa. Zijn concerten waren niet alleen bedoeld voor de muzikiefhebber, maar ook om geld in te zamelen voor zijn ziekenhuis in Lambarene, Gabon. Een ziekenhuis met een leprakolonie.

Albert Schweitzer werd geboren op 14 januari 1875 in Kaysersberg, in de Elzas. Hij kwam uit een echte domineesfamilie. Zijn vader was predikant en ook zijn moeder kwam uit een predikantengezin. Hij groeide op in een warm gezin met broers en zussen, waar aandacht was voor cultuur, lezen, muziek. Zo leerde hij op jonge leeftijd piano spelen en toen hij negen jaar oud was verving hij regelmatig de organist tijdens de kerkdiensten. De muziek zou zijn hele leven bepalen en hij werd een groot kenner van de muziek van Bach. Hij kreeg in zijn studietijd orgel les van Charles Marie Widor in Parijs, verdiepte zich in de orgelbouw – schreef er

een boek over - en gaf later vele concerten door heel Europa.

## Theoloog

De jonge Schweitzer doorliep moeizaam de middelbare school, en begon aan een studie theologie en filosofie in Straatsburg eind oktober 1893. Hij verdiepte zich vooral in het Nieuwe Testament en het leven van Jezus. Zijn naam als Nieuw Testamenticus werd gevestigd door de publicatie van zijn boek *Die Geschichte der Leben Jesu Forschung*. Hierin werd de nadruk gelegd op het handelen van Jezus in het licht van Koninkrijk van God als eindtijd (de eschatologie). Deze visie droeg hij zijn leven lang uit: een leven gericht op de morele vernieuwing van de mensheid en de Bijbelse Messiaanse verwachting. In 1900 rondde hij zijn studie af door het behalen van de graad van doctor in de theologie met een studie over het Avondmaal.

## Arts en chirurg

Schweitzer werd geraakt door het lijden van de mensen. Hij hield zich al langer bezig met de gedachte iets te doen aan het onbegrijpelijke: hij kon een gelukkig leven leiden, terwijl er zoveel mensen met leed en zorgen kampten. Hij werd geraakt na het lezen over de problemen van de zending in de Kongo. Hij bood daarop zijn diensten aan aan het Parijzer Zendinggenootschap en hij besloot medicijnen te gaan studeren. Hij begon zijn studie in 1905 op dertigjarige leeftijd. Hij bleef orgelspeler in Parijs en Barcelona, predikant en docent in de theologie in Straatsburg. Uiteindelijk wist hij ook deze studie in 1913 af te ronden met een dissertatie. Direct daarna vertrok hij met zijn vrouw naar Lambarene in Gabon om daar een ziekenhuis



\* Standbeeld voor Albert Schweitzer in Deventer, met welke stad hij eveneens een band had (foto Arie Moolenaar).

te bouwen, vlak bij een sinds 1872 bestaande zendingspost van het Amerikaanse Prebyteriaanse Zendinggenootschap. Het was een eenzame post waar hij opereerde en jarenlang de enige arts was in het hele ziekenhuis.

## Lambarene

Schweitzer vertrok in 1913 naar Lambarene. Helaas brak in 1914 de Eerste Wereldoorlog uit. Hij werd daarom als Duitser krijgsgevangen genomen en zelfs in 1917 geïnterneerd in Frankrijk, onder andere in St. Remy in de Provence, waar ooit eerder ook Vincent van Gogh was opgenomen geweest. Deze periode gaf hem ook de gelegenheid zich verder te verdiepen in de ethiek. Hij zag deze oorlog als een teken van verval van de toenmalige beschaving. Schweitzer vestigde zich na de oorlog eerst nog in Straatsburg waar hij zijn oude baan als hulppredier in de St. Nicolaas kerk oppakte. Hij schreef een boek *Cultuur en ethiek*. Hij wilde weer begrippen als 'liefde', 'toewijding', 'medelijden', 'deelgenootschap' en 'solidariteit' op de agenda krijgen. Ook maakte hij van de gelegenheid gebruik om op uitnodiging vele lezingen en concerten door heel Europa te geven. In 1924 keerde Schweitzer met zijn vrouw Helene Breslau terug naar Lambarene. Daar werd een nieuw ziekenhuis gebouwd met een leprakolonie. Hier kon

hij zijn ethiek handen en voeten geven. Zo schreef hij: “Naast de wil tot leven zien we helaas ook de wil tot vernietigen. We zullen door opoffering en zich gevend aan anderen pas echt vrij zijn. Dan worden we een licht dat schijnt in de duisternis”.

## Ethiek

“Voor wie gelooft (stelde Schweitzer) is de ethiek eerbied voor het leven ook de ethiek van Jezus, de brug van filosofie tot evangelie”. Het geloof in het Koninkrijk van God is het geloof in het onmogelijke. “De ethiek eerbied voor het leven is de (tot het universele uitgebreide) ethiek der liefde”. “We zijn opgeroepen tot zelfstandig denken, tot verantwoordelijkheid voor elkaar en tot ethisch handelen. We hebben overal gelegenheid onze menselijkheid te tonen, als wij dat werkelijk willen. De voornaamste plicht van de mens is: steeds menselijker worden”, aldus Schweitzer. Zijn gedachten en werk heeft velen geïnspireerd, ook in Nederland. Zo is er op de Brink van de gemeente Deventer een standbeeld geplaatst. Hij ontving in 1951 de Vredesprijs van de Duitse Boekhandelaren en in 1952 de Nobelprijs voor de Vrede. Zijn inzet in Lambarene, zijn zorg voor medisch werk, eerbied voor het leven en hulp aan anderen wordt ook nu door velen gedragen en nagevolgd.



## Domkerk op Open Monumentendag

Op 12 september is het Open Monumentendag, met als thema Kunst en Ambacht. Daarom is op die dag van Vulpen-orgelbouwers in de Domkerk aanwezig om aandacht te schenken aan dit oude ambacht. Met een klein draagbaar modelorgeltje, foto's en op dvd-beelden wordt het vak van orgelmaker onder de aandacht gebracht.

## Bazaar in en om Bethelkerk

In en om de Bethelkerk vindt op 4 en 5 september weer de bazaar plaats. De bazaar is al sinds jaren een begrip in Zuilen! Iedereen kan op vrijdag 4 september van 16.00 tot 21.00 en op zaterdag 5 september vanaf 10.00 uur terecht voor het kopen van allerlei leuke spullen voor in huis of in de tuin, net zo goed als boeken, platen, audio, computers, kleren of speelgoed voor de kinderen. Ook kan men op de bazaar van de Bethelkerk terecht voor soep, een broodje kroket, oliebolletjes of gewoon een kopje koffie met wat lekkers erbij. Het wordt weer een gezellige boel in en om de Bethelkerk! De opbrengst is voor goede doelen en voor het werk van de kerk.

## Interreligieuze vredeswake in Lombok

Op zondag 20 september vindt in de Antoniuskerk, Kanaalstraat 200 om 17.00 uur een interreligieuze vredeswake plaats. De wake heeft als motto: Onderweg naar... shalom, salaam, vrede. De wake wordt georganiseerd door de Liberaal Joodse Gemeente Utrecht, in samenwerking met de protestantse wijkgemeente Utrecht-West, de Ulumoskee en de rooms-katholieke Antoniusgemeenschap. Allen die samen willen bidden voor het behoud van de schepping en het leren van een respectvolle omgang met mensen en natuur op deze planeet zijn welkom. De wake wordt gehouden in het kader van de jaarlijkse Vredesweek.

## Psychosynthese over geloofsleven

Op zaterdag 3 oktober van 10.00 uur tot 17.00 uur is er in het Johannescentrum aan de Moezeldreef “een dag voor gelovigen en ongelovigen, voor kerkelijke en niet-kerkelijke zinzoekers, voor wie iets heeft of had met een geloofstraditie en voor wie daar wel eens op een andere manier mee wil kennismaken”, aldus de organisatoren. Het betreft een samenwerkingsproject van de Johannescentrumgemeente met het Instituut voor Psychosynthese te Hilversum. Er wordt tijdens deze dag gebruik gemaakt van verschillende werkvormen zoals de innerlijke dialoog, geleide visualisatie, muziek en gesprek in kleine groepen. Van 13.00 tot 14.00 uur is er een lunchpauze (voor de lunch wordt gezorgd). Er zijn geen kosten aan deze dag verbonden, aan het eind van de dag wordt een vrijwillige bijdrage gevraagd. Het maximale aantal deelnemers is dertig personen. Nadere informatie over de ‘psychosynthesedag’ verstrekt Toos Wolters, telefoon 030 662 4813, e-mail ds.tooswolters@planet.nl of toos.wolters@psychosyntheticus.nl. Aanmelden kan per mail via: event@johannescentrum.nl.

## Taal doet meer zoekt coördinatoren voor taalcoaching

**Voor het nieuwe schooljaar is ‘Taal doet meer’ op zoek naar diverse coördinatoren taalcoaching in verschillende wijken.**

Een coördinator is contactpersoon en begeleider voor een groepje taalcoaches en cursisten die taallessen krijgen in de wijk en de schakel tussen hen en de projectleider. De taken van een taalcoachingscoördinator zijn zeer uiteenlopend: het voeren van intakegesprekken met nieuwe cursisten, de eerste kennismaking regelen tussen de taalcoach en de cursist en vrijwillige taalcoaches begeleiden. Dagelijks gaan in Utrecht veel vrijwilligers op pad om als taalcoach taallessen te geven aan mensen voor wie het Nederlands niet de moedertaal is en nergens anders een cursus kunnen volgen.

Wie een open en positieve instelling heeft en het leuk vindt om mensen te begeleiden en te helpen, en daarbij per week een uur of zes vrij heeft, kan zich aanmelden



\*Taalcoaching.

als coördinator taalcoaching. ‘Taal doet meer’ biedt haar coördinatoren deskundigheidsbevordering, contact met de organisatie, de projectleider en andere wijkcoördinatoren. Een coördinator kan haar of zijn werkuren indelen naar eigen wensen.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek met Inge Goorts via [inge@taaldoetmeer.nl](mailto:inge@taaldoetmeer.nl) of telefonisch: 294 7594. Op de website [www.taaldoetmeer.nl](http://www.taaldoetmeer.nl) staat onder ‘vacatures’ uitgebreide informatie.

## Smulhuis zoekt vrijwilligers

Bij het Smulhuis en de Sleep Inn werken meer dan 180 vrijwilligers om iedere dag een maaltijd te kunnen serveren en een overnachting te bieden aan daklozen. De vrijwilligers kenmerken zich als energiek, daadkrachtig, open-minded, flexibel en zij treden kordaat op waar nodig. De minimumleeftijd is 18 jaar en onze oudste vrijwilligers zijn rond de 70 jaar.

Werken bij het Smulhuis en de Sleep Inn betekent uitdagend werk in een inspirerende omgeving waar je veel van kunt leren. Tegelijkertijd vervul je een belangrijke maatschappelijke functie. De werktijden zijn flexibel. Je leert zowel de gasten als je medevrijwilligers beter kennen. Regelmatig worden er boeiende trainingen en cursussen aangeboden die passend zijn binnen het werkveld van het Smulhuis en de Sleep Inn. Ook kun je kosteloos deelnemen aan diverse activiteiten die gedurende het jaar speciaal voor vrijwilligers georganiseerd worden. Mensen die dit werk wat lijkt, kunnen een e-mail sturen naar: [smulhuis@tussenvoorziening.nl](mailto:smulhuis@tussenvoorziening.nl).

## Bachcantate in Geertekerk

Na een zomerstop van twee maanden begint op zondag 13 september het nieuwe seizoen Bachcantates in de Geertekerk (19.30 uur) met de cantate 'Was Gott tut, das ist wohlgetan' (BWV 99). De solisten zijn: Susanne van Neerbos (sopraan), Ellis Dijkstra (alt), Arnaud van Gelder (tenor), Bastiaan de Leeuw (bas). Als extra werk speelt het orkest 'Bridges to Bach' van Giya Kancheli. Koor en orkest staan onder leiding van Gerrit Maas.

De toegang is gratis, na afloop is er een collecte. Meer informatie over meedoen of bijwonen van de maandelijkse Bachcantates in Utrecht staat op de website [www.bachcantates-utrecht.nl](http://www.bachcantates-utrecht.nl). <http://www.bachcantates-utrecht.nl/> Bij wijze van uitzondering vindt de uitvoering van deze cantate plaats op de tweede zondag van september.

## CD-presentatie Willeke Smits



\*Willeke Smits.

Op 5 september vindt in de Tuindorpkerk de presentatie plaats van de nieuwste cd van Willeke Smits. Deze cd, getiteld 'Happiness' is ingespeeld op het monumentale Ruprecht-orgel van de Tuindorpkerk, de thuisbasis van deze organist. De 'titelsong' is speciaal voor Willeke gecomponeerd door Ad Wammes. De presentatie van de cd in de kerk aan de Prof. Suringarlaan begint om 15.00 uur.

De cd bevat onder meer een eigen transcriptie van de Holberg-suite van Edvard Grieg, een trisonate van Bach en Telemann, een concerto van Bach en een sonate van Fux. Meer informatie staat op de website [www.willekesmits.nl](http://www.willekesmits.nl).

# Mensen zonder papieren

Jan de Kruijf

**Mensen zonder papieren of ongedocumenteerden staan het laatste jaar volop in de belangstelling. Het zijn mensen die huis en haard hebben verlaten. Ze zijn gemigreerd en hebben (nog) geen verblijfsvergunning gekregen.**

Migratie is niet iets van de laatste jaren maar het is van alle tijden. We weten dat de twintigste eeuw wel de eeuw van de ontwortelden wordt genoemd, maar ook in de negentiende eeuw, tussen 1815 en 1914, zijn circa zestig miljoen mensen, meestal uit Europa, verhuisd naar Amerika, Australië en Zuid- en Oost-Afrika. In die zelfde tijd verhuisden tien miljoen Russen naar Siberië en Centraal Azië. Eerdere voorbeelden van migratie zijn de Israëlieten die al voor de jaartelling uit Egypte vertrokken omdat ze als slaven gebruikt werden en veel later de Hugenoten die vanwege hun geloof Frankrijk moesten ontvluchten.

Schattingen zeggen dat op dit moment ongeveer 3,2 procent ofwel 232 miljoen mensen van de wereld migrant is. Ze wonen of verblijven in een ander land dan waar ze geboren zijn. Geschat wordt dat tien procent van de migranten illegaal is. Op dit moment is de grootste migratie, zoals bekend, de uittocht van Syriërs uit hun geboorteland. Ze worden vooral opgevangen in de buurlanden Libanon en Turkije.

## Oproep

Aan migratie kleven grote risico's. Als bij migratie geen sprake is van emigratie maar van vluchten, is het de vraag of mensen een verblijfsvergunning zullen krijgen. Een aantal asiëlzoekers krijgt, al dan niet terecht, de verblijfsvergunning niet. Zonder verblijfsvergunning mogen ongedocumenteerden in Nederland niet werken en hadden ze tot voor kort geen recht op onderdak en voedsel. Mensenrechtexperts van de Verenigde Naties deden vorig jaar echter een dringende oproep aan Nederland om werk te maken van de opvang van de ongedocumenteerden. Ook het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) adviseerde Nederland, na aandrang van de kerken, om 'bed, bad en brood' voor uitgedocumenteerden te regelen. De regering is bezig invulling te geven aan het kabinetsbesluit over 'bed, bad en brood'. Op diverse plaatsen, waaronder Utrecht, wordt al een paar jaar invulling gegeven aan de opvang van ongedocumenteerden.



\* Opvang van buitenlanders in Utrecht.

## Mensenrechten

Ongedocumenteerden hebben ondanks 'bed, bad en brood' een onzeker bestaan. Ze lopen steeds het risico dat ze door de politie worden opgepakt. Aanhouding leidt dan veelvuldig tot vreemdelingendetentie. Onder andere in Kamp Zeist. Vreemdelingendetentie is zeker aanvechtbaar. Mensen worden zonder dat ze een overtrekking of misdad hebben begaan

ben." Zij zegt ook dat westerse staten maar moeizaam bereid zijn om op te komen voor de rechten van non-burgers. De discussie over 'bed, bad en brood' is daar een voorbeeld van.

## Detentie

Vreemdelingendetentie bestaat sinds de Commissie Zeevalking de regering daarover in 1989 adviseerde. De eerste detentie vond



\* Ongedocumenteerde peinst over zijn toekomst... (foto Renata Barnard).

voor onbepaalde tijd opgesloten. Deze opsluiting lijkt in strijd met de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens. Deze verklaring is na WO II door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen en geldt voor alle mensen op onze aarde. Toch hebben we in de afgelopen decennia kunnen zien dat mensenrechten niet voor iedereen gelijk zijn. Denk daarbij aan vrouwen, zwarte medemensen en homo's. Ook ongedocumenteerden worden in dezen niet rechtvaardig behandeld. De filosofe Hannah Arendt zegt over de mensenrechten: "Mensenrechten lijken voornamelijk te bestaan voor mensen die al rechten heb-

plaats in gewone gevangenissen. In 1994 werd in Tilburg de eerste speciale inrichting voor vreemdelingenbewaring in de Koning Willem II kazerne geopend. In de jaren daarna steeg het aantal plaatsen voor vreemdelingendetentie ieder jaar. In 1999 waren het 1169 plaatsen, een verzesvoudiging ten opzichte van een decennium eerder. Ook de gemiddelde detentieduur nam toe. Ging het in de jaren tachtig nog om ongeveer een maand detentie, in 1995 waren het 44 dagen en tien jaar later tachtig dagen. In 1998 werd in Ter Apel een tweede huis van bewaring speciaal voor vreemdelingendetentie

geopend. Ook toen bleek dat de huidige discussie over de menselijke maat al een rol van betekenis speelde. Bij zijn toespraak bij de opening van Penitentiaire Inrichting Ter Apel zei staatssecretaris Cohen: "Wij zullen voortdurend de humaniteit in het oog moeten houden. Doen we dat niet, dan werkt dat op twee manieren contraproductief. We doen onszelf geweld aan, en we creëren een atmosfeer die het alleen maar moeilijker maakt om aan uit te zetten vreemdelingen duidelijk te maken, dat het ons ernst is met ons beleid en de uitvoering daarvan". Bedacht moet worden dat de meeste gedetineerden na hun detentieperiode niet alsnog worden uitgezet maar dat zijn weer op straat worden gezet. In vakjargon heet dat geklinkerd.

## Protest

En toen brak er op 27 oktober 2005 brand uit in het cellencomplex op Schiphol-Oost. De kritiek barstte los over de kwaliteit van de cellen en de Onderzoekraad voor de Veiligheid kwam een jaar later met vernietigende conclusies over de brandveiligheid. Toen kreeg vreemdelingendetentie op grote schaal media-aandacht. Het was ook het begin van het werk van Amnesty over dit thema. Rapporten volgden. Niet alleen van Amnesty, maar ook tal van andere organisaties reageerden op het beleid.

Al tien jaar worden iedere maand, bij wijze van protest, wakes bij de detentiecentra gehouden, zijn bezoekgroepen actief en worden er kaarten geschreven.

De raden van kerken van Zeist en van Soest/Soesterberg organiseren iedere eerste zondag van de maand gedurende één uur een wake bij het Detentiecentrum Kamp van Zeist. Uit Utrecht nemen de Johannescentrumgemeente en de Janskerk deel aan de wakes. Daarnaast zorgen deze kerken er voor dat iedere zondag een bloemengroet, namens de kerken in de viering voor de gedetineerden in het Kamp aanwezig is.

De wakes zullen blijven totdat de detentiecentra gesloten worden. De deelnemende kerken menen dat detentie van ongedocumenteerden in strijd is met de mensenrechten. Wellicht is na tien jaar een groter protest nodig. Als het protest succesvol zal zijn, krijgen de ongedocumenteerden hun menselijke waardigheid weer terug.

# Schuldhulpmaatje nu ook in Zuid

Arjen de Groot

Utrecht-Zuid krijgt een eigen uitvalsbasis van 'Schuldhulpmaatje'. Op dit ogenblik zijn in Utrecht 31 goed opgeleide maatjes actief, maar de nood is groot. Het aantal mensen met schulden groeit dermate hard, dat overheid en professionele hulpverlening niet in staat zijn iedereen goed te helpen. Voor deze nieuwe locatie worden nieuwe maatjes gezocht. Schulden zijn meestal niet een gevolg van een 'gat in de hand' maar van het verliezen van werk of van echtscheiding. Schulden te boven komen is vaak een hele opgave. Het landelijke

project SchuldHulpMaatje begeleidt mensen op weg naar een schuldenvrije toekomst. Er is veel vraag naar de diensten die de goede opgeleide en gecertificeerde maatjes bieden. Met hun persoonlijke aanpak brengen de maatjes weer hoop en perspectief bij mensen die geen uitweg meer zien uit hun problemen. Daarom wordt voor Utrecht-Zuid (Hoograven/Lunetten) een tweede uitvalsbasis voor SchuldHulpMaatjes opgezet, in Het Knooppunt in Lunetten. Potentiële maatjes volgen op drie zaterdagen een cursus, op kosten van Het Knooppunt, en moeten een verklaring omtrent het gedrag



overleggen. Het ontmoetingscentrum biedt begeleiding en intervisiebijeenkomsten. Meer informatie is te vinden op: [www.schuldhulpmaatje.nl](http://www.schuldhulpmaatje.nl) en [www.lunetten.nl/knooppunt](http://www.lunetten.nl/knooppunt). Wie interesse heeft in deze zinvolle en aantrekkelijke taak, kan contact opnemen met de coördinator van Het Knooppunt, Arjen de Groot, e-mail: [het.knooppunt@outlook.com](mailto:het.knooppunt@outlook.com), telefoon 06-4096 7674. SchuldHulpMaatje Utrecht wordt mogelijk gemaakt door de Samenwerkende Kerken in Utrecht, het Oranje Fonds en het Skanfonds.

# Blij met onverwachte contacten

(vervolg van voorpagina)

**Mensen zijn sociale wezens en willen graag contact, contact met mensen die ze kunnen vertrouwen en waar ze een beroep op kunnen doen. En het is belangrijk dat er mensen zijn die een beroep op hen kunnen doen. Want als niemand jou om hulp vraagt, niemand jou in vertrouwen neemt over zijn of haar zorgen, dan kun je je ook eenzaam voelen. Iedereen voelt zich wel eens eenzaam en dat is normaal; dat hoort bij het leven.**

Op 4 juni organiseerde het Diaconaal Platform Purmerend een symposium 'Samen tegen eenzaamheid'. Op dat symposium sprak mevrouw De Jong-Gierveld, emeritus-hoogleraar sociale wetenschappen die heel veel onderzoek naar eenzaamheid heeft gedaan. Zij zegt dat één op de drie mensen in de Nederland zich eenzaam voelt.

Er zijn meer onderzoeken naar eenzaamheid gedaan en daaruit blijkt dat eenzaamheid in alle leeftijden voorkomt. Een onderzoek uit 2013 (van het RIVM op basis van cijfers die de GGD's hebben verzameld) geeft aan dat 7,4 procent van de mensen tussen de 19 en 34 jaar zich zeer eenzaam voelt en van de 65-74 jarigen is dat 7,3 procent. Volgens een onderzoeker missen vooral jongeren een vertrouwenspersoon en voelen ze zich daardoor eenzaam.

Ook in de groep 35-55 jaar komt eenzaamheid voor: mensen zijn druk met hun gezin of ze verliezen vrienden door echtscheiding; ze kunnen contacten kwijtraken door werkeloosheid.

## Sociaal konvooi

Mevrouw De Jong-Gierveld pleit al jaren voor het in stand houden van

ons sociaal konvooi. "Ieder mens heeft een konvooi, vrienden van je jeugd, daarna de ouders van het schoolplein en van de voetbalclub, en ten slotte de vriendinnen van de bingo, de kerk en niet te vergeten die aardige dame die je altijd groet als je in de bibliotheek komt. Hou dat in ere", adviseert ze. Mochten er mensen wegvallen (door verhuizen, overlijden van mensen), probeer dan die contacten weer aan te vullen. Het is daarbij ook van belang wat voor soorten contacten je hebt. Er zijn mensen met wie je goede gesprekken kunt hebben; je hebt vrienden om mee op stap te gaan, mensen die je kunt vragen voor hulp. Wie alleen mensen om zich heen heeft die weleens een klusje doen, missen het emotionele contact met iemand waarmee ze willen praten over wat hen echt bezig houdt.

## Lef

Zulke contacten zijn niet 'te koop'. Dat vraagt tijd en vertrou-

wen. En het vraagt lef; je moet wel durven. Er zijn veel mogelijkheden om mensen te ontmoeten; er zijn veel activiteiten om nieuwe mensen te leren kennen. Je komt na één keer niet meteen die vriend of vriendin tegen die je zoekt. En soms blijkt dat dat niet de plek is om nieuwe mensen te leren kennen. En dan is er moed voor nodig om het weer ergens anders te proberen.

Voor sommige mensen is het ontmoeten van andere mensen moeilijk omdat ze niet zo mobiel zijn. Gelukkig zijn er ook in Utrecht allerlei mogelijkheden om in contact te komen met andere mensen, ook bij mensen thuis.

## Vluchteling

Zo'n contact kan van twee kanten waardevol zijn. Een mooi voorbeeld is het verhaal van een vluchteling die graag Nederlands wilde leren en niemand kende om mee te praten om de taal te oefenen. En er was een gepensioneerd onderwijzeres die niet

zo makkelijk meer de deur uit kwam. De vluchteling ging op bezoek bij de 'juf'. Zij had bezoek, voelde zich nodig om hem te helpen; hij leerde Nederlands praten, gaf aandacht aan de juf en beiden hadden het gezellig!

## Verwachtingen

Tot slot nog een raadseltje: wie is er het eenzaamst op zondagmiddag als de kinderen niet komen: de oma die in een gezellig dorp in Italië woont of de oma die in Finland in een afgelegen dorpje woont?

Het meeste eenzaam is de vrouw in Italië; zij verwacht dat haar kinderen iedere zondag komen; dat is de cultuur. De oma in Finland gaat er van uit dat de kinderen niet kunnen komen want het is zo ver.

Wie verwachtingen heeft van anderen, kan teleurgesteld worden; wie geen verwachtingen heeft, kan blij zijn met onverwachte contacten.



\* Eenzaamheid komt voor in alle leeftijdscategorieën.

## Waarom mag Israël niet bestaan? (I)

**In Kerk in de Stad van juli stond boven een boekbespreking als kop: 'Het nieuwe antisemitisme - delegitimering van Israël'. Het ging hier over het nieuwste boek van de protestantse theoloog J.G.B. Jansen met als titel: 'Waarom mag Israël niet bestaan in het Midden-Oosten?'.**

Op televisie en internet wordt volgens Jansen een dusdanige hoeveelheid Israëlhaat, al dan niet professioneel verheld, de wereld ingestuurd dat antisemitisme een steeds vruchtbaarder voedingsbodem vindt. Volgens hem is voor het woord antisemitisme Israëlhaat meer toepasselijk en versterken politici en media in het oude Europa het islamitisch antisemitisme in Arabische landen in het Midden-Oosten. Dat klinkt mij als lezer niet onbekend in de oren.

We hoeven voor antisemitisme overigens niet naar het Midden-Oosten te gaan want de geschiedenis van Europa is er in zekere zin vol van. Eeuwenlang hebben de Joden in ons werelddeel geleden onder kerkelijk geïnspireerde

Jodenhaat culminerend in het uitmoorden van zes miljoen onschuldigen in de Tweede Wereldoorlog, onder wie ruim 1.200 in onze stad Utrecht.

Natuurlijk waren de nazi's met hun duivelse ideologie daar als eerste voor verantwoordelijk, maar zij hadden in veel landen vele helpers. Helpers op het gebied van de oorlogvoering en helpers in de vorm van verraders, al dan niet tegen een kleine vergoeding. En dan was er nog de grote zwijgende meerderheid. Wat dat eerste betreft is het goed om te weten dat uit Nederland zo'n 22.000 tot 25.000 vrijwilligers bij de beruchte Waffen-SS onder Duitse vlag onder andere in Rusland aan het Oostfront vochten. Zij baanden daarmee mede de weg voor de vernietigingsmachine die achter hen aankwam om Joodse gemeenschappen ter plaatse op gruwelijke wijzen uit te moorden, nog vóór er van de vernietigingskampen als Auschwitz sprake was. En in die oostelijke landen lieten niet-Joden zich bij deze gruwelen vaak niet onbetuigd. Zo werden met lokale hulp bij Kiev, Oekraïne, in het ravijn van Babi Yar in enkele dagen ruim 30.000 Joden doodgeschoten. Zulke gruwelen waren

in West-Europa niet op straat te zien. Hier werden Joden misleid door leugen en bedrog op de trein gezet naar hun vernietiging. Daarin hadden de spoorwegen, de NS, een onontkoombare rol. Het doet echter aan het bedrijf onrecht door het, met begrijpende kracht tot zondebok van de natie te maken. De NS kon, los van uitvoeringsaspecten, niet onder de vervoersdwang uit, maar geen Nederlander was verplicht om ondergedoken Joden te verraden. Een oude overlevende van de kampen, die sindsdien in Israël woont, sprak eens de bittere woorden dat boven de deur van het Anne Frankhuis in Amsterdam zou moeten worden geschreven: "Verraden door een Nederlander".

Inmiddels is de oorlog zeventig jaar voorbij maar ondanks alle herdenking in mei wordt het joodse volk nog steeds naar het leven gestaan, met vernietiging bedreigd zoals regelmatig uit Iran en elders te horen is. 'Dood aan de Joden!' wordt ook hier inmiddels gehoord.

In de Europese getto's waren de Joden weerloze slachtoffers. Anders is dat in onze dagen, na de

## LEZERS SCHRIJVEN

oprichting, de wederopstanding van de staat Israël in 1948, overeenkomstig met wat ons door de Bijbelse profeten al was aangekondigd. Eigenlijk is dat kleine landje, tweederde van Nederland, nu ook weer als een getto te beschouwen. Met rondom in feite gesloten grenzen is het alleen te bereiken door de lucht of over zee. Omringd door ten principale doodsvijanden zoals al sinds de jaren '30 van de vorige eeuw is ervaren. Voor de islamitische wereld is duidelijk dat de staat Israël niet mag bestaan. Voor de Joden is het gelukkig een absolute bemoediging dat er in Psalm 121 is geschreven dat de Bewaarder van Israël sluimert noch slaapt. En daarnaast hebben ze noodgedwongen een sterke militaire verdediging om te overleven.

(deel 2 van deze brief in het oktobernummer).

G.H. Keunen, Utrecht

## Lezing voor ouderen in de Huiskamer

In de Huiskamer van de Schildersbuurt (Hobbemastraat 41) wordt komend seizoen een serie lezingen gehouden over onderwerpen die vooral voor ouderen interessant zijn. De eerste lezing is op dinsdagmiddag 15 september van 15.00 tot 16.30 uur. Dr. Jita Hoogerduijn spreekt over de nasleep van ziekenhuisopnamen. Een ziekenhuisopname kan gepaard gaan met complicaties die te maken hebben met het ouder worden. Deze kunnen er uiteindelijk toe leiden dat een oudere patiënt minder zelfstandig wordt. Waar kunt u zelf op letten en hoe kunt u zelf complicaties mogelijk voorkomen. Onderzoekers van de Hogeschool Utrecht organiseren dit in samenwerking met onder andere ANBO Utrecht en de Wilhelminage-meente. U kunt zich aanmelden bij [marianvangiezen@online.nl](mailto:marianvangiezen@online.nl), 06-1841 9992.

## Ouderensoos Marcuskerk start

Op 10 september komt de Ouderensoos van de Marcuskerk voor het eerst in het nieuwe seizoen weer bij elkaar. Het is de startmiddag waarop men elkaar altijd veel te vertellen heeft en samen gezellige dingen doet. Op de soosmiddag van 24 september vertelt Bram van Oort, organisator van de Marcuskerk, die een voetreis naar Rome heeft gemaakt, met beelden over deze persoonlijke ervaring. Het begint om half drie in de grote Marcuszaal en het duurt tot half vijf. De zaal gaat om 14.00 uur open. Wie nog geen lid is, is toch van harte welkom. Men kant eerst 'op proef' komen kijken of de Soos wat voor u is! Eerst houdt Cor van Rijswijk een korte meditatie en zingen we een lied, dan volgen er wat mededelingen en daarna is er de eerste koffie- en thee-ronde. Bijdrage in de kosten: anderhalve euro. Wie behoefte heeft aan vervoer kan contact opnemen met Cor van Rijswijk, telefoon 2888 597.

## Leerhuisavonden in Johannescentrum

Het Johannescentrum in Overvecht belegt in het nieuwe kerkelijke seizoen traditiegetrouw weer een serie leerhuisavonden. Dit jaar en begin 2016 is het thema van die serie: 'Zo zou het kunnen', naar een uitspraak van de filosoof Jan Drost. De eerste leerhuisavond is op 7 oktober, in het Johannescentrum, te beginnen om 20.15 uur. De volgende avonden, alle op zelfde locatie en tijdstip zijn op 21 oktober, 4 en 18 november, 2 december, 13 en 27 januari, 10 en 24 februari en 9 maart.

Om aan de leerhuisavonden (tot 22.00 uur) deel te nemen, is de totale bijdrage vijftig euro. Dit bedrag kan als inschrijfgeld worden overgemaakt op IBAN: NL51INGB0001763920 ten name van: Leerhuis Johannescentrum - Overvecht te Utrecht.

Inlichtingen en opgave bij: Marian van der Hulst-Caspers, Rubicondreef 40, 3561 JC Utrecht, telefoon 261 3051, e-mail: [m.vanderhulst-caspers@planet.nl](mailto:m.vanderhulst-caspers@planet.nl) of bij Kees Wijnen, St. Eustatiusdreef 308, 3564 GG Utrecht, 262 4278, e-mail: [wijnenkees@gmail.com](mailto:wijnenkees@gmail.com). Meer inhoudelijke informatie over de leerhuisavonden volgt in komende edities van *Kerk in de Stad*.

### Orgelvoettocht in binnenstad

Op zaterdag 12 september (Open Monumentendag) wordt voor de achtste keer een orgelvoettocht georganiseerd in hartje Utrecht: 'De Kwintencirkel'. Een rondje langs vijf monumentale kerken met historische orgels. In elke kerk wordt een orgelconcert gegeven van ongeveer een half uur. De voettocht start om 10.45 in de Janskerk (Janskerkhof 26). Vervolgens staat om 11.45 uur de St. Willibrordkerk (Minrebroederstraat 21), om 13.15 uur de Westerkerk (Bergstraat 54), om 14.15 uur de Jacobikerk (St. Jacobsstraat 171) en om 15.15 uur de St. Augustinuskerk (Oude Gracht 69) op het programma. Tijdens elk concert is er een korte klank en/of registerdemonstratie van het orgel. Organisten zijn Laurens de Man (Janskerk), Bas Groenewoud (St. Willibrordkerk), Gerrit Christiaan de Gier (Westerkerk), Kees Geluk (Jacobikerk) en Paul van der Woude (St. Augustinuskerk). Randon elke orgelbespeeling is ruimschoots de gelegenheid de kerk te bezichtigen of in gesprek te gaan met de organist. De toegang is vrij. Een vrijwillige bijdrage wordt op prijs gesteld.

### Orgel- en harpconcert in de Bethelkerk

Op donderdagavond 17 september vindt in de Bethelkerk een concert plaats in het kader van de startweek, met als thema 'Goede Buren'. Jan Pieter Karman (orgel) en Marloes Dankers (harp) verzorgen de muziek en zullen daarnaast ook uitleg geven over de verschillende mogelijkheden van hun instrument. Op het programma staat muziek van Anthoni van Noort, Jonh Stanley en Alexandre Guilment (orgel) en Alphonse Hasselmans, Johann Pachelbel, Bernard André en Ludovico Einaudi (harp). Na afloop van het concert heeft u de mogelijkheid om met een kopje koffie na te praten en uw vragen over de muziek en de instrumenten te stellen. Benieuwd hoe een organist een bergbeklimming kan uitbeelden en waarom een harp pedalen heeft? Wees welkom bij het concert op donderdag 17 september van 20.00 tot 21.00 uur in de Bethelkerk (Burg. Norbruislaan 1), toegang is gratis.

### Vredeskoor zingt in Meezingnacht

In de lutherse kerk is op vrijdag 18 september weer een Meezingnacht. Er wordt die avond met alle aanwezigen een zogenoemd Vredeskoor gevormd, omdat het enkele dagen later, op 21 september International Day of Peace is van de Verenigde Naties. Voor Pax voor Vrede is dit de aanleiding om in Nederland de Vredesweek 2015 te organiseren met een veelheid aan activiteiten. Ook in Utrecht vinden activiteiten plaats, waaronder de Meezingnacht met vredesliederen op 18 september. Andrea Hauser van de organisatie zegt: "Door liederen van vrede uit alle regio's van de wereld met elkaar te zingen, openen we ons voor andere culturen, religies en overtuigingen en verbinden we ons met onze medemens." Iedereen is vrijdagavond 18 september welkom. Het begint om 20.00 uur.

## Afsluiting zomerorgelconcerten in de Nicolaïkerk

Steven Slappendel

**Op zaterdag 5 september vindt in de Nicolaïkerk om 13.00 uur het laatste 'gewone' orgelconcert van de zomerserie 2015 plaats. Dirk Luijmes, organist St. Maartenskerk in Elst, speelt aan het begin composities van Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621), Joop Schouten (1907-1983) en Cor Kee (1900-1997).**

Daarna verhuist hij van het Sweelinck-orgel naar het hoofdorgel voor de uitvoering van stukken uit de vorige eeuw van Martijn Padding, Hendrik Andriessen, Bert Matter en Cornelis Bute. De afsluiting van de serie valt ieder jaar samen met de Open

Monumentendag en Nationale Orgeldag, dit jaar op 12 september. Er is een 'Orgelvoettocht in Utrecht-Zuid', die om 12.00 uur start in de St. Catharinakathedraal met Wouter van Belle. Berry van Berkum en Ko Zwanenburg spelen om 13.00 uur in de Nicolaïkerk en studenten van het Utrecht Conservatorium spelen om 14.00 uur in de Geertkerk en om 15.30 uur in de Domkerk. De zomerorgelconcerten in de Nicolaïkerk worden georganiseerd door de Stichting Culturele Evenementen Nicolaïkerk in samenwerking met de wijkgemeente Nicolaïkerk. De organisten geven steeds een korte toelichting op het programma. De toegang is gratis; bij de deur staat een collecteschaal voor een bijdrage in de kosten. De volledige programma's van de concerten

staan op de website [www.nicolaiconcerten.nl](http://www.nicolaiconcerten.nl)

### Open Monumentendag

Het landelijk thema van dit jaar luidt: 'Kunst & Ambacht'. In Utrecht ligt het accent op de ambachten achter de kunst, zoals we die bij voorbeeld vinden in historische interieurs. Welke bijzondere interieurs zijn er nog in Utrecht? Hoe zijn dat fraaie stucwerk, die wandschilderingen en dat kunstige glas-in-lood tot stand gekomen? Gidsen zullen de bezoeker wijzen op de dingen waar we gemakkelijk overheen kijken én op de verhalen die er achter zitten. Huizen van Utrechtse schilders, architecten en ambachtslieden zijn open onder andere gildehuizen, ateliers en binnenstedelijke fabriekjes. Diverse Utrechtse musea en galeries zijn bij de Open



\* Het hoofdorgel van de Nicolaïkerk (foto Steven Slappendel).

Monumentendag betrokken. Vaak zijn ze zelf gevestigd in monumenten en hebben ook de meest prachtige kunst- en ambachtswerken in huis.

De openstelling, ook van de Nicolaïkerk, is in regel van 10.00 tot 17.00 uur. Zie ook [www.openmonumentendagutrecht.nl](http://www.openmonumentendagutrecht.nl).



\* Euwe en Sybolt de Jong (eigen foto Dejongdejong+).

Steven Slappendel

**Zaterdag 12 september van 17.00 tot 18.00 uur klinken er in de Nicolaïkerk een keur aan pakkende hymns en wordt J.S. Bach in een alternatief jasje gestoken.**

## Hymns en 'Bach-anders' in de Klaas

De hymns worden uitgevoerd door het ensemble Dejongdejong+, bestaande uit Euwe en Sybolt de Jong (twee harmoniums) een vocaal kwartet van drie heren Gerben Bos, Rienk en Elbert de Jong - ooit als jongetjes in het Roder Jongenskoor begonnen - en de Nieuw-Zeelandse sopraan Lauren Armishaw en Elsbeth de Jong, altviool.

Samen zorgen deze musici voor een 'ouderwetse' melancholieke klank van een jarenvijftiginstrument dat zich op fascinerende wijze mengt met klassiek geschoolde stemmen. De gloednieuwe arrangementen in diverse stijlen roepen vele stemmingen op: nostalgie, ontroering, vertroosting, etcetera.

### Vierhandig orgelspel

Euwe en Sybolt maakten de afgelopen jaren een serie cd's met arrangementen van cantatedelen van J.S. Bach voor orgel vierhan-

dig. Het leverde hen lovende recensies in de (inter)nationale muziekmagazines op. Ze spelen tijdens het concert een aantal van deze arrangementen op het schitterende Marcusen-orgel in de Klaaskerk.

Het repertoire dat tijdens het concert wordt gespeeld is onlangs opgenomen op een tweetal cd's die deze middag worden gepresenteerd.

De toegang tot het concert op 12 september is gratis. Na het concert bieden de broers De Jong de concertbezoekers een drankje aan. Uiteraard wordt de mogelijkheid geboden om de cd's aan te schaffen (deze middag tegen een gereduceerd tarief) en kan men in een collecteschaal bijdragen aan de onkosten van dit concert.

Aanvullende informatie staat op [www.dejongdejong.nl](http://www.dejongdejong.nl). Op deze site zijn ook plaatsen te reserveren voor het concert (aanbevolen!).

## Iedereen is aan het overleven

Marieke Sillevius Smitt

Met veel moeite heb ik een afspraak gemaakt met die ene advocaat die misschien ervoor kan zorgen dat, laat ik hem Jacob noemen, in ieder geval een tijdje legaal hier kan werken. Jacob is hier al veertien jaar en heeft geen verblijfsvergunning, maar kennelijk ook geen plek in het land waar hij geboren is, waar hij naar toe kan gaan. Men heeft hem al drie keer acht maanden in vreemdelingendetentie gezet. Uitzetten gaat niet, maar een verblijfsvergunning krijgt hij evenmin. Jacob is altijd druk. Druk met overleven. Zonder papieren geen inkomen. Gelukkig heeft hij veel vrienden. Zij geven hem werk, soms, en onderdak, soms. Als hij dat niet heeft, dan is hij bij Toevlucht en bij Villa Vrede en het Ubuntuhuis te vinden. Ook bij het Catharijnehuis is hij een bekende gast.

Het is 9.00 uur en we hebben voor Villa Vrede afgesproken. Hugo, één van onze onvolprezen diakenen, zou ons brengen, naar de advocaat. Hugo arriveert net na negen. Jakob is in geen velden of wegen te bekennen. Zijn telefoon staat uit. En tot op heden heb ik hem niet gesproken of ge-

zien. De advocaat moet ik afbellen. Ik denk dat Jakob een klus van een van zijn vrienden heeft gekregen. Het is niet de eerste keer dat zoiets mij overkomt. Ook als buurtpastor gebeurde dit mij regelmatig, dat mensen mij voor niets lieten komen. Het maakt mij altijd een beetje verdrietig, omdat het maar weer eens aantoonde hoe lastig het is mensen werkelijk bij te staan. Je eerste reactie is misschien: nou, dan niet, heb ik daar al die moeite voor gedaan? Deze persoon is het niet waard dat ik me zo voor hem inspan. Maar mijn ervaring heeft mij geleerd hoe weinig we weten, als mensen aan de goede kant van de streep, van de situatie van mensen die aan de verkeerde kant zich bevinden en geen zeggenschap hebben over hun leven, niet officieel kunnen werken, niet aan hun toekomst kunnen denken. Omdat het heden voor hen al zo zwaar is: hoe red ik het tot morgen? Het jarenlange overleven maakt het voor hen ontzettend moeilijk om in de lange termijn te investeren. Liever pakken ze dan de korte termijn voordelen. Dat kan je dom noemen, ik noem dat ook vaak dom. Maar je weet niet wat je zou doen als je zelf in hun schoenen stond.

Een oude mentor van mij, dominee Mpho Ntoane, zei mij eens: "Iedereen is aan het overleven." Dat vond ik eerst onzin. Hoezo overleven wij in Europa, wij hebben het toch goed? Maar helaas, ik zie dat hij gelijk heeft. Angst voor de toekomst regeert. De media staan vol over de vluchtelingen en alle problemen die Europa met hen heeft. De ene korte termijn oplossing na de andere korte termijn oplossing sneuvelt.

Overleven is iets heel anders dan leven. Overleven is je zorgen maken, proberen te pakken wat je pakken kan, te houden wat je hebt, want wie weet hoe het morgen is. Overleven is korte termijn denken. Soms lijkt een mens niet anders te kunnen. Toch is dat niet waar en ik weiger dat, als leerlinge van Christus, te geloven. Ik denk dat wij geroepen, ja uitgenodigd zijn tot leven. Vanuit de overvloed Gods. Die Bron van leven die nooit opdroogt, die vanuit de verbinding en het verlangen naar eenheid vertrouwen scheidt. Geen naïef vertrouwen dat gauw omslaat in teleurstelling, maar vast vertrouwen dat ons tot betrouwbare mensen kan maken. "O eeuwige Licht, schijn in ons hart; eeuwige Goedheid, verjaag onze

### VAN ONDEREN



wanhoop; eeuwige Kracht, wees onze steun; eeuwige Wijsheid, verdrif onze onwetendheid." (Alcuinus van York, 735-804)

# Seizoen 2015-2016 in de Marcuskerk

Anne-Marie Rutgers

**In de Marcuskerk is de start van het seizoen op zondag 20 september. De startzondag begint met een viering om 10.00 uur, waarin ds Hans Koops voorgaat en de Marcuscantorij onder leiding van Karel Demoet meewerkt. Het orgel wordt bespeeld door Bob van der Linde. De viering en het programma na de dienst zullen in het teken staan van het jaarthema: de zeven werken van barmhartigheid.**

Uitgangspunt zijn de woorden van Jezus uit Matteus 25:35-36. Hierbij gaat het om zes vormen



\* De zeven werken van Barmhartigheid, het bekende werk van Pieter Brueghel.

van zorg voor de naaste in nood: de hongerigen spijzen, de dorstigen laven, de naakten kleden, de vreemdelingen herbergen, de zieken troosten en de gevangenen bezoeken. Ze zijn bekend geworden als de werken van barmhartigheid.

Deze werken vinden hun fundament in het Eerste Testament. In het deuterocanonieke boek Tobit wordt ook het begraven van de doden als een plicht tegenover de naaste genoemd.

Het gaat bij dit thema om de Daad bij het Woord. Wat kunnen en mogen mensen van ons verwachten? Een aantal van deze werken van barmhartigheid vinden we terug in activiteiten waar we als (plaatselijke) gemeente bij

betrokken zijn: het Knooppunt, de voedselbank, het justitiepastoraat, Toevlucht en Villa Vrede. Maar het bezinnen op een eigentijdse invulling van de werken van barmhartigheid kan ons wellicht ook helpen bij de vraag hoe we kerk voor de buurt kunnen zijn.

Na de viering zijn er workshops waarin het jaarthema op verschillende manieren aan de orde zal komen. Zoals gebruikelijk wordt het programma afgesloten met een Agape-maaltijd: iedereen brengt wat te eten mee en zo is er voor iedereen (meer dan) genoeg.

De startzondag wordt om 17.00 uur afgesloten met een vesper. Zie hiervoor onder 'Vespers in Zuidoost'.

## Volgen, wie durft?

Dirk Neven

predikant Nicolaïkerk

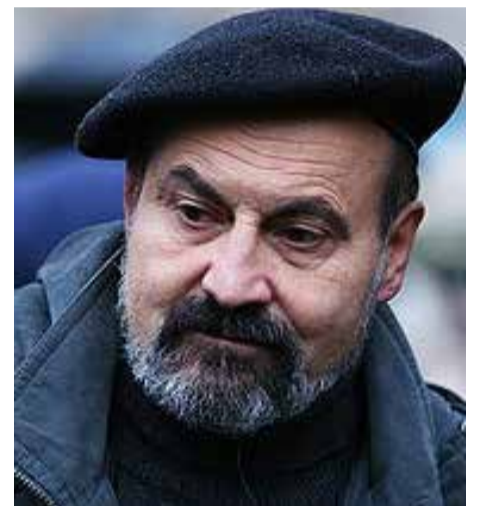
**Met dit thema gaat de wijkgemeente Nicolaïkerk het nieuwe seizoen 2015/2016 aan de slag. Op de startzondag 20 september zal een keur aan activiteiten o.a. vanuit de beraadsgroep Vorming en Toerusting worden gepresenteerd in dit kader.**

In onze samenleving staat de autonome mens centraal. Mensen, zeker jongeren, ervaren zich zelf als vrij. Vrij en los van dwingende maatschappelijke banden willen zij hun eigen identiteit vorm geven. Soms lijkt het wel alsof de mens zichzelf een god waant in het diepst van zijn gedachten. Maar klopt dit ook? Hoe vrij zijn wij in onze

eigen, zogenaamd hyperindividuele keuzes? Ben ik echt zo origineel als ik me voordoe? Of is het eerlijker om in te zien dat als ik iets nastreef, als ik keuzes maak, altijd iets of iemand navolg. Volgers en navolgers. In een wereld van tot in het uiterste opgevoerd individualisme zou dit ontspanning kunnen betekenen: we hebben allemaal een rolmodel! En vaak meerdere. Hoe zit dat met ons in de Klaaskerk? Kunnen Christus, of (andere) Bijbelse heiligen voor ons nog zo'n rol vervullen als model?

In het nieuwe seizoen van de Nicolaïkerk willen we afdalen in onze ziel, persoonlijk en als gemeente, om een gesprek te voeren: wat boeit ons zo aan bepaalde modellen? Waarom komen we van bepaalde modellen, die slecht zijn voor onze ziel, zo moeilijk af? Waarom zijn bepaalde mo-

dellen menselijker dan andere? Wie zijn inspirerende figuren voor mij, persoonlijk, in mijn dagelijkse leven? Welke Bijbelse personen boeien mij? En de hamvraag: kunnen of durven we nog wel eerlijk en eenvoudig volger of navolger zijn? Zijn we er niet te trots voor geworden? En in onze zoektocht naar identiteit in de Utrechtse (post-)christelijke samenleving: wie willen wij als Nicolaïkerk tot voorbeeld nemen als navolging in ons gemeente-zijn? Welke (religieuze) personen of modellen inspireren ons bij het opstellen van een nieuw beleidsplan voor de komende jaren? Op de startzondag staat centraal Lucas 19: 1-10 over Zacheüs de tollenaar, die steeds maar op afstand wilde blijven, maar uiteindelijk toch een navolger werd. Dit verhaal van Zacheüs inspireerde de Tsjechische theoloog en priester Tomáš Halík tot het



\*Tomáš Halík.

schrijven van zijn bekroonde boek 'Geduld met God. Twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven'. In de theologische kring zullen we dit boek met elkaar lezen.

Steven Slappendel

**De eerste zondag van september, dit jaar 6 september, is bijzonder door de afsluiting van het Festival Oude Muziek en door het Utrecht Uitfeest. De Nicolaïkerk wil, vanuit de intentie 'kerk in en voor de stad zijn', bijdragen aan deze activiteiten die Utrecht op de kaart zetten.**

We starten met Johann Sebastian Bach en eindigen met kerk(koor) muziek van de Engelse componisten Thomas Tallis, Richard Farrant, Adrian Batten, Henry Purcell, John Amner en John Bull.

Om 10.00 uur is er een feestelijke Bachcantatedienst met de cantate 'Wer Dank opfert, der preiset mich' (BWV 17) van Johann Sebastian Bach (1685-1750) uitgevoerd door de Cappella di San Nicolai en de Vespercantorij onderleiding van Ko Zwanenburg. De vocale solisten zijn Paulien van der Werff, sopraan, Dorien Lievers, alt, Sebastian Brouwer, tenor, en Michiel Meijer, bas. De cantate 'Wer Dank opfert, der preiset mich' schreef Bach voor de veertiende zondag na Trinitatis, zondag 22 september 1726. Het was het vierde seizoen dat Bach werkzaam was in Leipzig. Het was in de Thomaskirche gebruikelijk dat er iedere zondag, met uitzondering van de advent en de 40-dag-tijd, een cantate ten gehore werd gebracht. De eerste jaren

## (Kerk)muzikale start in de Klaaskerk



\*Vespercantorij van de Nicolaïkerk tijdens een cantatedienst in 2014 (foto Steven Slappendel).

in Leipzig voerde Bach met name eigen (nieuw) geschreven cantates uit. In 1726 koos Bach, opvallend genoeg, voor de diensten wel achttien cantates van zijn neef Johann Ludwig Bach (1677-1731) die in dienst was van hertog Ernst Ludwig I van Sachsen-Meiningen. Deze cantates zijn afkomstig uit de twee jaargangen 'Kirchen-Music' uit Meiningen. Bach maakte in totaal zelf zeven nieuwe cantates op teksten uit deze jaargangen. Ze worden de zogenaamde 'Meiningen' cantates genoemd, cantate BWV 17 is er één van. De evangelielezing voor de veer-

tiende zondag na Trinitatis is volgens het Luthers leesrooster Lukas 17: 11-19, het verhaal van de genezing van de tien melaatsen. Slechts één van de tien komt terug bij Jezus om hem te danken. De auteur van de tekst sluit aan bij dat 'danken'. Hij citeert Psalm 50 vers 23: 'Wer Dank opfert, der preiset mich'. De lofprijzing is dan ook het grote thema van de cantate. Bach weet dit als geen ander in muziek te verwoorden. Voorganger is ds. Dirk Neven en organist is Berry van Berkum. Tijdens de dienst klinken ook orgelwerken van Bach.

Na de morgendienst start om 12.00 uur het programma van het Utrecht Uitfeest. In aansluiting op het festivalthema 'England, my England' beginnen we met een concert met 2 orgelconcerten en een aria 'Ombra mai fu' uit Xerxes (HWV 40) van Georg Friedrich Händel (1685-1759) uitgevoerd door de Cappella di San Nicolai, Ko Zwanenburg en Berry van Berkum, orgel en Dorien Lievers, alt. Händels enorme succes als componist en uitvoerend musicus in Londen had alles te maken met zijn dramatische uitvoeringen en zijn meesterlijk spel op het orgel en het klavecimbel in de pauzes van zijn oratoria. In dit concert is net anders om: de aria als een schitterend intermezzo van de orgelconcerten!

**Blond**

Het vervolg van het Uitfeest-programma zijn vrolijke klanken van vier blonde meiden op saxofoon in een 800 jaar oude kerk. Het saxofoonkwartet BLOND uit Zaandam speelt vanaf 13.00 uur. Daarna gaan we terug naar de oude muziek in de wekelijkse beiaardbespeling om 14.00 uur. Malgosia Fiebig, onze stadsbeiaardier, speelt beiaardbewerkingen van componisten die centraal staan in het Festival Oude Muziek.

**Evensong**

Het aandeel van de Nicolaïkerk in

het programma van het Uitfeest wordt afgesloten met een Choral Evensong om 17.00 uur. Choral Evensong is de naam van een kerkdienst in de late middag of avond waarbij het grootste deel van de dienst gezongen wordt. Het laat de bezoekers kennismaken met kerk(koor)muziek volgens de Anglicaanse traditie. Aan deze Evensong werken mee dr. Rijk Schipper, voorganger, organist Berry van Berkum en de Vespercantorij onder leiding van Ko Zwanenburg. De lezingen zijn Spreuken 2: 1-8 (NBV) en Mattheus 13: 44-52 (Naardense Bijbel). De Vespercantorij zingt Engelse koormuziek uit de zestiende en zeventiende eeuw en sluit daarmee aan bij het thema van het Festival Oude Muziek 2015 'England, my England'. De cantorij begint met 'Preces and responses' van Thomas Tallis (1505-1585). Daarna zingen ze 'Lord, for thy tender mercy's sake' van Richard Farrant (ca. 1525-1580). Het Magnificat and Nunc Dimittis zijn van Adrian Batten (1591-1637). Psalm 119: 89-112 wordt gezongen op een chant van Henry Purcell (1659-1695) en tenslotte zingt de cantorij de Anthem 'O God my King' van John Amner (1579-1641). Het afsluitend orgelstuk is In Nomine van John Bull (1562-1628). Meer informatie staat op de sites [www.nicolaïkerk.nl](http://www.nicolaïkerk.nl) en [www.nicolaiconcerten.nl](http://www.nicolaiconcerten.nl).



# Domkerk weer van start



\* De fraai vormgegeven en inhoudelijk rijke informatiefolder voor het nieuwe seizoen van het Citypastoraat Domkerk.

**Bram Schriever**

**Met het verschijnen van dit septembernummer van Kerk in de Stad is ook het nieuwe jaarprogramma van de Domkerk klaar. Alle leden en betrokkenen van de Domkerk krijgen de kleurige folder thuisbezorgd. Gedurende het gehele seizoen zijn er activiteiten voor jong en oud in de Domkerk. Een aantal daarvan starten al snel, zoals de Martinuskring.**

De Martinuskring is een gesprekken-ontmoetingsgroep voor alle leeftijden aan de hand van een boek. Op donderdag 10 september starten zij met het boek van Piet Schelling – Vreemd en bizar; Lastige bijbelverhalen.

Wat moet ik met dit Bijbelverhaal? Schelling kreeg regelmatig deze verzuchting te horen. Dit heeft hem uitgedaagd met veel mensen in gesprek te gaan en vervolgens een boekje te schrijven over lastige Bijbelverhalen. De kring komt samen bij de deelnemers thuis. Meedoen? Info en opgave: Anneke van Steenis, (030) 232 28 74, martinuskring@domkerk.nl

#### Zingend geloven

Zingend geloven komt éénmaal per maand, op woensdagmiddag bij elkaar om, onder leiding van een bevlogen cantor, heerlijk ontspannen met elkaar te zingen. Zij starten dit jaar op woensdag 23 september. Naast het samen zingen van bekende en minder bekende liederen, is ook de ontmoeting met elkaar belangrijk.

Het thema voor het komende seizoen is 'Liederen voor onderweg'. In zes bijeenkomsten worden er bijpassende liederen gezongen, iedere bijeenkomst wordt vooraf gegaan door een korte inleiding. Leiding en opgave: Hugo Bensen, tel. (030) 2889398, email: h.bensen@planet.nl

Speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking in Utrecht en omgeving zijn er in de Domkerk in het voor- en najaar catecheses en een dienst. Hebt u een verstandelijke beperking of kent u mensen met een beperking? Nieuwe mensen zijn van harte welkom! Gewoon een keertje komen kijken, kan ook. Op de bijeenkomsten op zaterdagochtend luisteren we naar een verhaal. We praten daarover, zingen en maken iets. We beginnen om 10.30 uur en om 11.30

uur sluiten we af. Daarnaast is er een dienst met een verhaal, met brood en wijn, en veel muziek. De eerste catechese is op zaterdag 25 september. Meer informatie is te krijgen bij Hetty Bouwhuis, telefoon 06-5312 3519.

#### Doorlopende activiteiten

En natuurlijk zijn er ook veel doorgaande activiteiten in de Domkerk. Zo is er iedere derde zaterdagavond Night of Light in de Domkerk en elke derde zondag van de maand is er een ontmoetingslunch na de kerkdienst.

Actuele informatie is steeds te vinden op [www.domkerk.nl](http://www.domkerk.nl). Daarnaast verschijnt er ook tweewekelijks een digitale nieuwsbrief. Aanmelden hiervoor kan via [nieuws@domkerk.nl](mailto:nieuws@domkerk.nl). De nieuwe jaarfolder is voor iedereen te verkrijgen in de Domkerk.

## Najaarsprogramma EUG: Leef je in, leef je uit!

**Liesbeth Timmers**

**Bezig zijn met het leven in al haar facetten, op zoek zijn naar zin en samenhang, vraagt om inlevingsvermogen, maar ook 'uitleef'-vermogen. Het najaarsprogramma van de EUG bruist van 'inleven' en 'uitleven'. Op 20 september luidt de EUG het nieuwe seizoen in. Dat begint in de viering, waarin nieuw-gekomenen zich kunnen voorstellen en welkom worden geheten. Na de viering is er een infomarkt, waar de pastores en andere begeleiders van groepen meer kunnen vertellen over het programma-aanbod.**

Er zijn gespreksgroepen die vragen om je in te leven: in thema's als 'Rouwarbeid' of moeilijke verhalen uit de bijbel, in vragen van kinderen rondom geloof of in vragen die bij jezelf leven. Maar je wordt ook uitgenodigd je uit te leven: bezoek het Geestdrift Festival in oktober en laat je inspireren door allerlei nieuwe theatrale vormen, debat en muziek, ga buurten bij religieuze leefgemeenschappen, of ga mee op reis naar Taizé en leef je uit.

#### Activiteiten – uitgelicht

Leesgroep 'Geloven tegen beter weten in' Wil van den Bercken won met zijn boekje 'Geloven tegen beter

weten in' de Theologie Publicatieprijs 2015. Van der Bercken betoogt dat geloof en twijfel samen kunnen gaan in een christelijke levensovertuiging. Gelovigen moeten zich wel "intellectueel kunnen verantwoorden voor hun levensbeschouwing, maar geloof is niet de uitkomst van een logische redenering – het is een religieuze invulling van menselijke grondervaringen."

#### Dinsdagavonden 15 en 29 september en 13 en 27 oktober.

Er doen ook mensen van buiten de EUG mee. Begeleiding en opgave: ds Harry Pals, [hpals@xs4all.nl](mailto:hpals@xs4all.nl)

#### Geestdrift Festival

Dit jaar wordt voor de derde keer het Geestdrift Festival in de Janskerk gehouden. Van 12 tot 23 uur is er muziek en toneel en zijn er voordrachten en gesprekken. Het unieke festival probeert cultuur, samenleving en geloof op allerlei manieren met elkaar te verbinden. Het thema is dit jaar 'verzet' – een thema met persoonlijke, maatschappelijke, religieuze en theologische kanten.

#### Zaterdag 31 oktober, vanaf 11.00 uur (vrije inloop) tot 23.00 uur

Georganiseerd i.s.m. EUG. Verdere informatie via [www.geestdrift-festival.nl](http://www.geestdrift-festival.nl).



#### Muzikale middag op Allerzielen

Elk half jaar is er in de Janskerk een muzikale middag. Dit jaar is er een dubbel programma: van 13.00 tot 13.45 uur voert het Janskoor het Requiem van Fauré uit. Om 15.00 uur begint het open podium.

#### Zondag 1 november, vanaf 13.00 uur

**Rouwarbeid: geen koud kunstje**  
Theologe en kunstenaar Sylvia Grevel verloor in 2013 bijna gelijktijdig haar moeder en haar vrouw, de fotografe Ellen-A-Tjak. Ze richtte rouwarbeid door haar verdriet en verlies om te zetten in beelden. Vanaf 27 oktober zijn schilderijen van Sylvia en foto's van Ellen te zien in de Janskerk. Ook is er een bezinningsprogramma rond de tentoonstelling, met een introduc-

tie van Sylvia Grevel en een performance van theologe Inez van der Spek.

#### Dinsdagavond 3 november, 20.00 uur

Informatie en opgave: pastor Marieke Milder, [marieke.milder@hetnet.nl](mailto:marieke.milder@hetnet.nl)

#### Activiteiten – kort

'Mijn God is lief' – over moeilijke teksten in de bijbel: drie maandagavonden, begeleiding: ds Harry Pals.  
Geloofsopvoeding, hoe doe je dat?: vier dinsdagavonden, begeleiding: pastor Marieke Milder  
Lectio Divina: drie woensdagavonden, begeleiding: Seintje Bos  
Rouwkost – eetgroep: drie vrijdagavonden, begeleiding: Liesbeth Timmers en Mary van Mourik  
Op bezoek bij religieuze leefgemeen-

\* Kring van mensen tijdens een viering in de Janskerk (foto: Pieter van der Spiegel).

schappen: drie dinsdagavonden, begeleiding: Heleen Ransijn  
O-antifonen in de adventstijd: woensdagavond 4 november, begeleiding: musicus Hans Leeuwenhage en ds Harry Pals  
Kennismaken met Grandchamp: dinsdagavond 10 november, begeleiding: Seintje Bos  
Een dag naar Nijkleaster: zaterdag 21 november, begeleiding: ds Harry Pals.

#### Activiteiten – voor studenten, begeleiding: studentenpastor ds Jasja Nottelman

Taizé-reis – voor 15- tot 30-jarigen: 18-25 oktober (aanmelden vóór 15 september).  
Eetgroep Eat & Creed – samen koken en eten en vervolgens een diepzinnig gesprek: vijf losse avonden.  
Good Mourning – rouwgroep: start bij voldoende deelnemers

De EUG is een open oecumenische geloofsgemeenschap, waar protestanten, katholieken, mensen met een (andere) kerkelijke of niet-kerkelijke achtergrond hun thuis vinden. In het bijzonder richt de EUG zich ook op studenten. Kijk voor de meest actuele informatie op [www.eug-janskerk.nl](http://www.eug-janskerk.nl).

**Anneke de Klerk**

**In de eerste maanden van het nieuwe seizoen gaat de Johannescentrumgemeente aan de slag met de profeet Elia.**

Als er een prijs bestond voor polarisering, dan zouden de schrijvers van de boeken Jozua, Rechters, Samuël en Koningen die met vlag en wimpel winnen. Deze mensen beschrijven in de zesde eeuw vóór het begin van onze jaartelling de geschiedenis van Israël van de intocht in het land Kanaän tot en met de koningen. Hun beschrijvingen zijn gebaseerd op duidelijke tegenstellingen: leven staat tegenover dood, zegen tegenover vloek, gehoorzaamheid tegenover ongehoorzaamheid, en de God van Israël staat tegenover de God van de Kanaänieten. In hun weerga-

ve van de gebeurtenissen die in het Israël van de negende eeuw voor Christus plaatsvonden, maken ze gebruik van overgeleverde verhalen die ze in hun polariserende schema inpassen.

#### Achab

Zo vertellen zij in I Koningen 16-21 het verhaal van de profeet Elia in zijn confrontatie met koning Achab en diens vrouw Izebel. In deze verhalen wordt Elia als het prototype van het goede ten tonele gevoerd en wordt Izebel afgeschilderd als de personificatie van het kwade. Izebel en Elia

worden dus als elkaars tegenpolen voorgesteld: Izebel is een vrouw, een vreemde, een dochter van een buitenlandse koning en nauw verbonden met Baäl. Daartegenover staat Elia, een man, een Israëliet, een profeet en nauw verbonden met JHWH. Elia's leven verliep allesbehalve gladjes, hij haalt als profeet grote hoogten, maar gaat als mens ook door diepe dalen. De ups en downs in het leven van de profeet Elia vormen één van de rode draden in een serie vieringen in de Johanneskerk. Op 6 september is ds Toos Wolters voorganger. Thema is dan: 'Achab en Elia

– een plaatsbepaling' (I Koningen 16 en 17). Op 13 september gaat het over Elia in Sarefat (I Koningen 17: 7-24) met ds Erna Treurniet. Op 20 september is 'Elia op de Karmel' (I Koningen 18: 20-40) de rode draad, opnieuw met ds Toos Wolters. Op zondag 27 september is er een intermezzo: 'op bergen en in dalen', een (mini)Verhaal-halen viering.

#### Oktober

Op 4 oktober gaat het in Overvecht verder met de profeet Elia. In deze viering met ds Toos Wolters als voorganger, is het thema: Elia op de

Horeb (I Koningen 19: 1-21). Op zondag 11 oktober ontmaskert Elia koning Achab (I Koningen 21: 20-29). Pastor Huub Schumacher is voorganger in deze viering. Op 18 oktober gaat het over Elia en de zoon van Achab (2 Koningen 1). Deze viering past in de serie 'Verhaal halen'. Op zondag 25 oktober ten slotte, is het thema: Elia's hemelvaart (2 Koningen 2: 1-18), met ds Toos Wolters. Alle vieringen worden gehouden in de Johanneskerk aan de Moezeldreef 400 en beginnen om 10.30 uur.

## Johannescentrumgemeente aan de slag met profeet Elia



# Van baby tot tiener in de Klaas

## Jeugdwerkserie (8)

Het jeugdwerk in de Nicolaïkerk is, zoals bij veel gemeenten in stad en land, onder te verdelen in drie groepen: crèche, kinderkerk en tieners. Daarover vertelt ouderling jeugdwerk Mirjam van de Beld, in het achtste deel van de serie over het jeugdwerk in de wijkgemeenten binnen de PGU.

Dit kalenderjaar kwamen in deze serie achtereenvolgens naar voren: de Marcus-Wilhelminakerk, Nieuwe Kerk, Citypastoraat Domkerk, de Tuindorpkerk, de Jacobikerk, de protestantse wijkgemeente Zuilen (Bethelkerk en Oranjekapel) en pioniersgemeente De Haven in Kanaleneiland.

### Mirjam van de Beld

ouderling jeugdwerk Nicolaïkerk

**Zoals in de meeste kerken is het jeugdwerk in de Nicolaïkerk grofweg in drie 'groepen' te verdelen: de crèche, de kinderkerk en de tieners. De jeugd is in de Nicolaïkerk goed vertegenwoordigd. Elke zondag is er crèche en kinderkerk en één keer in de maand is er tienerdienst.**

Na jaren in de kleine ruimte naast het keukentje in de kerk de crèche gehouden te hebben, kunnen we sinds ruim een jaar gebruik maken van de Tuinzaal, een mooie, grote ruimte van het Centraal Museum grenzend aan de tuin van de Nicolaïkerk. Hier kunnen de kinderen naar hartenlust spelen. Gelukkig is hier ook genoeg ruimte voor de kindervagens waarin het grote aantal baby's dat het afgelopen jaar geboren is lekker kan slapen tijdens de kerkdienst. Elke week passen er twee gemeentelieden op, meestal zijn dat ouders. Het aantal kinderen dat komt is wisselend, maar gemiddeld zijn er acht tot tien baby's en peuters.

### Kinderkerk

Elke week, ook in de zomervakantie is er kinderkerk voor kinderen van 4 tot 12 jaar. Na het 'Gebed bij de opening van de Schrift' is er aandacht voor de kinderen en na het zingen van het kinderlied gaan de kinderen naar hun eigen ruimte. Na het dankgebed en de voorbeden komen de kinderen terug zodat zij bij het zingen van het slotlied en de zegen weer in de kerk zijn.

Vanwege het grote aantal kinderen en de verschillen in leeftijd zijn de kinderen verdeeld in twee groepen: kinderen uit groep 1 tot 4 (ongeveer tien tot vijftien) en uit groep 5-8 (ongeveer vijf tot tien kinderen).

Eén van de kinderen schrijft over de kinderkerk:

*"In de kerk mogen we allemaal naar voren komen en op het kleed zitten. De dominee vertelt dan een verhaal of stelt een vraag aan ons. Daarna zingen we met zijn allen een lied en wordt er een kaars aangestoken die we meenemen naar onze eigen ruimte. We praten dan nog even verder over het verhaal dat de dominee heeft verteld in de kerk. Bij de jongste groep zitten we dan in een kring op kussentjes. De juf vertelt dan ook nog een verhaal en daar luisteren we naar. Daarna gaan we knutselen en spelen."*

Reacties van andere kinderen:

- De kindernevendienst is leuk omdat je dan niet de hele tijd in de kerk hoeft te zitten.
- Soms doe je spelletjes of speel je met Kapla. Dat kun je niet in de kerk doen. In de kerk doen ze ook geen werkjes en wij tij-

- dens de kindernevendienst wel.
- Ik vind tekenen leuk en dat kies ik dan vaak.
- Ik vind spelletjes spelen en film kijken hier leuk.
- Vaak gaan we iets leuks doen.
- We hebben vaak leuke werkjes en leuke spelletjes. Met Kapla kunnen we leuke dingen bouwen.

### Kind op Zondag

We maken gebruik van 'Kind op Zondag'. Bij de oudste groep wordt ook regelmatig een project gedaan. Enige tijd geleden was het project 'De tien geboden'. Ze zijn besproken en daarnaast ook op verschillende manieren uitgewerkt en verbeeld. Na afloop van het project is hierover een tentoonstelling in de kerk gehouden. We zien dat de kinderen enthousiast zijn over zo'n project en dan ook graag elke keer willen komen om ermee verder te gaan. Ook worden soms niet-kerkelijke vriendjes of vriendinnetjes meegenomen.

Vorig jaar is een pilot gehouden met het gebruik van Godly Play. In Godly Play leren kinderen hoe ze de Bijbelverhalen, gelijkenissen, stilte en liturgische verhalen kunnen binnengaan om meer te ontdekken over zichzelf, over anderen en over de verborgen aanwezigheid van God in de wereld ([www.godlyplay.nl](http://www.godlyplay.nl)). De pilot werd verzorgd door Jacolien



\* Aandacht voor de kleine kinderen in de tienerdienst (foto's Steven Slappendel).

Lambregtse, Godly Play-verteller/trainer. Deze manier van verhalen vertellen en verwerken was geheel nieuw voor ons, maar sprak de kinderen wel aan. We willen hier de komende jaren dan ook mee verder gaan.

### Tieners

Afgelopen jaren is gebleken dat het voor de tieners, na het afscheid van de kinderkerk, een drempel is om (alleen) naar de tienerdiensten in een andere kerk te gaan. De gezamenlijke tienerdiensten met en in de Domkerk



\* Maaïke, Berit, Jan Wiebe en Maartje spelen 'Who's gonna save the world tonight' in de tienerdienst in mei 2015.

en later in de Marcuskerk bleken op weinig 'Nicolaï-tieners' te kunnen rekenen. Sinds oktober vorig jaar is er daarom een eigen tienerdienst in de Nicolaïkerk. Een weliswaar kleine, maar vaste groep van ongeveer vijf tieners komt op de derde zondag in de maand naar de kerk voor hun eigen tienerdienst. Via de mail en gezamenlijke Whatsapp-groep worden de tieners uitgenodigd.

*"Where is the love? Je slaat de krant open en meteen staat er nieuws over verdrongen bootvluchtelingen, aanslagen op onschuldige burgers of dat er ergens rellen zijn. Toen vroegen we ons af: 'Where is the love?'. Zo zijn we aan onze Tienerdienst begonnen. 'Where is the love' van the Black Eyed Peas wilden we ook gebruiken, net als 'Who's gonna save the world tonight' van Swedish house Maffia. Dat hebben we met zijn allen ingestudeerd op cello, piano, trompet en dwarsfluit.*

*Bij binnenkomst van de kerk lag er een pad met spullen die te maken hebben met oorlog. We hebben gelezen over oorlog en vrede stichten in de Bijbel (Efeziërs 6: 10-17 en 2 Koningen 6: 8-23). Voor elke lezing speelden we dialogen. Bijvoorbeeld dat je samen moet eten om vrede te houden. 'Keep calm and share a chocolate!'*

De dienst, begonnen met een pad van oorlog, eindigde met een pad van vrede met onder andere een witte vlag en witte ballonnen. Want iedere stap naar vrede is er één. 'Who's gonna save the world?' We doen het met zijn allen! De tieners van de Klaaskerk."

### Contact met Marcuskerk

Hoewel er nu tienerdiensten zijn in zowel de Nicolaïkerk als de Marcuskerk, is er wel onderling contact. We bezochten over en weer elkaars tienerdienst in de kerk en ook bij andere activiteiten worden alle tieners uitgenodigd. Zo heeft een aantal tieners op Witte Donderdag samen 'The Passion' gekeken en zijn we naar een klimbos geweest.

Door deze andere activiteiten in combinatie met de maandelijkse tienerdiensten hopen we dat de tieners betrokken blijven en dat de groep de komende jaren groter mag worden.

## 'Gastorgel' in de zomerconcertserie in Klaaskerk

De foto van het orgel in de Nicolaïkerk bij het artikel over Michaël Maarschalkerweerd in het augustusnummer van Kerk in de Stad, was niet van deze Utrechtse orgelbouwer. Het was per abuis een foto van het Marcussen(hoofd)orgel. De hierbij geplaatste foto is die van het Maarschalkerweerdorgel, dat nu als 'gastorgel' in de Klaaskerk staat.

In de zomerconcertserie van orgelconcerten in de Nicolaïkerk, aangekondigd in het juli-nummer van dit kerkblad, speelden de 'eigen' organisten Ko Zwamburg en Berry van Berkum op de laatste twee zaterdagen van augustus behalve op het hoofd-(Marcussen-)orgel en het Sweelinckorgel ook op het Maarschalkerweerdorgel dat voor de tentoonstelling 'Maarschalkerweerd geëxposeerd' tot en met 13 september op het koor van de Nicolaïkerk is geplaatst. Op 5 september speelt Dirk Luijmes van de St. Maartenskerk in Elst en de serie wordt afgesloten op 12 september op de Open Monumentendag en Nationale Orgeldag met een 'Orgelvoettocht in Utrecht-Zuid'.

De zomerorgelconcerten in de Nicolaïkerk worden georganiseerd door de Stichting Culturele Evenementen Nicolaïkerk in samenwerking met de wijkgemeente Nicolaïkerk. Bij de concerten op zaterdagmiddag geeft de organist steeds een korte toelichting op het programma. De concerten duren ongeveer een uur. De starttijd van de concerten is 13.00 uur. Voor de echte liefhebbers is er een goed vervolg: de zaterdagmiddagmuziek in de Domkerk waar om 15.30 uur het concert begint. De toegang is gratis; bij de deur staat een collecteschaal voor een bijdrage in de kosten.

De volledige programma's van de concerten staan op de website [www.nicolaiconcerten.nl](http://www.nicolaiconcerten.nl).



\* Het Maarschalkerweerdorgel staat tijdens de expositie in de Nicolaïkerk (foto Steven Slappendel).

## Filmavond in de Huiskamer op 11 september

Vanwege de datum 9/11 draait in de Huiskamer aan de Hobbemastraat, het wijkgebouw van de Wilhelminakerk, een film die daarbij aanhaakt. Deze gaat over een moslim (met het Aspergersyndroom) die wil laten zien dat hij geen terrorist is. Zo wordt hij een symbool van verzet, vrede en mededogen. Iedereen is welkom voor deze bijzondere en ontroerende film. Vanwege de lengte van de film begint de voorstelling om 19.00 uur. Huiskamer van de Schildersbuurt, Hobbemastraat 41. Toegang gratis, consumpties tegen vergoeding. Na afloop praten we na onder het genot van een drankje. Graag even vooraf aanmelden bij [marianvangiezen@online.nl](mailto:marianvangiezen@online.nl), 06-18419992 of [diana.rusch@versatel.nl](mailto:diana.rusch@versatel.nl).

## DE ZEVEN LEVENSLESSEN VAN STEVEN SLAPPENDEL

## ‘Ik ben een bofkont’

**Koken in de kerk kan gezellig zijn**

Vanaf eind september begint in de Marcuskerk een maaltijdproject waarbij senioren gezamenlijk een warme maaltijd kunnen gebruiken. Veel mensen eten nu alleen en dat wordt vaak als ongezellig ervaren. Ook is het wel eens fijn als je niet zelf hoeft te koken, maar er voor jou gekookt wordt. Kortom, een mooie gelegenheid om in gezellige sfeer samen met anderen te eten.

Voor dit project zijn we op zoek naar enthousiaste vrijwilligers die het leuk vinden om samen met anderen in een kleine groep te koken. Er wordt gekookt in de keuken van de Marcuskerk en er is ruimte voor eigen inbreng. Afhankelijk van reacties van vrijwilligers en eters wordt bepaald of er (voorlopig) één of twee keer per maand (op donderdagen?) wordt gekookt. Hebt u belangstelling om dit vrijwilligerswerk op te pakken, laat het weten op het mailadres: [predikant@marcuskerk.nl](mailto:predikant@marcuskerk.nl). Ook dit initiatief komt voort uit de wens van de Marcuskerk om Kerk voor de Buurt te zijn.

**Diaconaat en pastoraat leren op basiscursussen**

In het Protestants Landelijk Dienstencentrum aan de J. Haydnlaan kunnen geïnteresseerden dit najaar een basiscursus diaconaat volgen. De cursus wil deelnemers inzicht geven in achtergronden, uitgangspunten en doelen van diaconaal werk en de wijze waarop het lokaal, regionaal en landelijk wordt uitgevoerd. Diakenen zijn daardoor beter in staat om aan het diaconale werk in hun eigen gemeente een waardevolle bijdrage te leveren.

De cursusedagen zijn 17 september, 1 en 15 oktober; de aanvangstijd van de cursus is telkens

19.30 uur en de slottijd 22.00 uur. Informatie en opgave kan via de website van de PKN, [protestantsekerk.nl](http://protestantsekerk.nl), via de menuknop pcte/toerusting.

Later in het najaar, in november, begint in het dienstencentrum van de PKN de basiscursus Pastoraat. Aan het eind van deze cursus hebben mensen zicht op het belang van een duidelijke visie op pastoraat. Zij hebben een (voorlopige) visie ontwikkeld hoe zij zelf als ouderling of bezoeker-medewerker in het pastoraat staan. Verder zien zij het belang van een luisterende, invoelende grondhouding en hebben een handvat gekregen voor de praktijk van het werk.

De cursusedagen pastoraat zijn: 5 en 26 november, 10 december; aanvangstijden zijn dezelfde als die van de cursus diaconaat. Website voor opgave: idem.

**Rituelen bij de laatste levensfase**

Op woensdag 28 oktober is in de Tuindorpkkerk de derde avond in de serie ‘Vragen rond de laatste levensfase’, een initiatief van Tuindorpkkerk en Pauluskerk. Het gaat die avond over rituelen. De avond begint om 20.00 uur. Informatie: telefoon 271 5638 of 06-4719 8072.

Vijf jaar geleden werd bij Steven Slappendel darmkanker geconstateerd. Sindsdien gaat het op en af. Hij is actief gemeentelid van de Nicolaikerk en voorzitter van de culturele stichting die concerten in de Nicolaï organiseert.

**Werend Griffioen**

**“De regie hebben kost mij meer moeite. Mijn concentratievermogen wordt minder. Ik moet leren de prioriteiten anders te stellen. Door mijn chemo raak ik energie kwijt. Ik dacht dat ik verlost was van mijn kanker, maar nu krijg ik voor de tweede keer een knauw. Ik ben van aard een doener. Op mijn bureau zitten veel geeltjes geplakt met wat ik nog moet doen. Maar doordat ik trager ben kan ik zaken niet meer snel afhandelen. Ik voel me daardoor gehandicapt. Als je iets afgewerkt hebt, kun je het vergeten. Bij mij slaapt het achter me aan.”**

“Een goeie nacht duurt voor mij van 23.00 tot 8.30 uur, da’s negen en een half uur slaap. Ik ontbijt zo rond tien, en daarna ben ik geneigd weg te dommelen. Ik probeer er niet aan toe te geven, behalve ’s middags. Dan is de energie echt op.”

“Mijn bordje is goed gevuld. Van het voorjaar druk geweest met de Culturele Zondagen en de organisatie van de muziek in de Klaas. Dan ook nog met Le Grand Départ en Kerkennacht. Dat bezig blijven geeft me energie. Ik blijf er ook vrolijk bij. De energie stelt me in staat zaken vooraf beter te organiseren, zodat ze ook door kunnen gaan als ik er niet bij kan zijn.”

“Het is moeilijk om niet meer overal met mijn neus vooraan te kunnen staan. Ik vind het moeilijk om dingen uit handen te geven. Het is toegeven dat ik niet meer alles op mijn schouders kan nemen.”

**Les 1:**

**Zie de ander als een cadeau**  
“Ik krijg er ook wat voor terug. Als een evenement lukt zonder dat ik bij elke fase in de organisatie erbij was, geniet ik. Dan komt er een gevoel van dankbaarheid over me heen. Waar die dankbaarheid in zit? Ik denk vanwege het feit dat we dingen op het kerkelijk erf samen hebben voorbereid en op touw gezet. In dat samen-doen daar zit voor mij een meerwaarde. Samen zet je iets op dat ertoe doet. Ik ervaar het enthousiasme en de inzet van mijn medegemeenteleden als een cadeau. Ik heb er niet om gevraagd, maar het cadeau krijg ik zomaar. Natuurlijk is het een open deur van jewelste dat je niet voor jezelf alleen leeft, maar met mijn ziekte word ik me veel bewuster van de diepe waarheid hiervan.”

**Les 2:**

**Maak van gewone dingen een feestje**  
“Zo is het ook met mijn ziekte. Ik heb er niet om gevraagd en toch krijg ik het. De ziekte heeft me geleerd om intensiever te



\* Steven Slappendel: ...“Het is toegeven dat ik niet meer alles op mijn schouders kan nemen”... (foto’s Werend Griffioen).



\*Voor het zoveelste onderzoek in de scanner...

leven, opener te staan voor het mooie waar ik eerst achteloos aan voorbij ging. Bewuster in het leven staan en intensiever leven begon in 2010, toen ik de diagnose ‘darmkanker’ te horen kreeg. De operatie slaagde, bovendien hoefde ik geen stoma. In die tijd zijn mijn vrouw en ik begonnen om bijzondere dagen bewust te vieren. We zijn in 2002 getrouwd. Normaal vier je het eerste jubileum bij het 12,5 jarig huwelijk. Wij niet. We hebben een feestje gemaakt van ons 7,5-jarig huwelijk en ons 10-jarig huwelijk. Bij 11,5 jaar zaten we vorige zomer in Drenthe samen in een muziekcafé

**“Ik ben gelukkig als ik met mijn vrouw onder de luifel van ons tentje zit en kinderen op het veldje zie voetballen of badmintonnen”**

met lekker eten en een pianoconcert. Het zijn kleine privé-rituelen, eigenlijk, net als een verjaardag. Ik zet daarmee elke keer een paaltje, waardoor ik beseft dat de tijd die mij gegeven is van onschatbare waarde is. Gewone dingen ervaar ik nu als veel bijzonderder. Bijvoorbeeld ik heb een volkstuintje. Ik zie de boontjes groeien. Ik heb ze zelf geplant, de stengels opge-

bonden, de scheuten geleid. Ik heb meegeholpen de planten goed te laten groeien, maar dat laatste doen ze uiteindelijk zelf. Ik heb er plezier van dat mijn getuinier resultaat oplevert. Dat die boontjes uiteindelijk vanzelf groeien, zegt mij dat ik na gedane arbeid mag relaxen.”

**Les 3:**

**Hou een perspectief voor ogen in plaats van je klem te zetten in opstandigheid**  
“Ik heb geen opstandige gevoelens. Ik klamp mij vast aan het perspectief van een leven na dit aardse leven. Ik heb houvast aan het gedicht van Willem Barnard waar hij schrijft: ‘Jeruzalem, mijn vaderhuis, mijn moederstad, wanneer zal ik u zien? Wij zijn op reis naar u en de Heer’. Hoe dat Jeruzalem eruit zal zien, ik kan en durf daarover niks te zeggen. Maar wat ik wel weet, is dat het daar goed is en dat de weg zonder dat

**“Ik beseft dat de tijd die mij gegeven is van onschatbare waarde is”**

elkaar en we delen onze gevoelens. Dan beseft je dat er van binnen nog veel ruimte is, je voelt je niet in de klem zitten. Dat helpt om door te leven.”

**Les 5:**

**Erken het onvermijdelijke, maar klaag niet**

“Niet dat ik het onvermijdelijke einde wil wegpoetsen. Ik houd er wel rekening mee, de gedachte hieraan ruist voortdurend op de achtergrond. Maar samen erover praten helpt al om het ondraaglijke draaglijk te houden. Blijf niet in je uppie zitten. Ik geef toe, ik ben een bofkont dat ik zo in elkaar zit dat ik anderen graag opzoek. Dat is één ding. Het tweede is dat je niet teveel moet klagen. Dat jaagt mensen weg.”

**Les 6:**

**Blink uit in wat je nog wel kunt**

“Je hoort wel eens zeggen dat je moet berusten. Ik vind zo’n houding dodelijk. Kijk liever wat je nog wel kunt doen. Blink daarin uit. En pak de positieve beleving die daaruit voortvloeit met twee handen aan. Aarzel niet om een ander te vragen voor wat je fysiek niet meer zelf kunt. Je weet ik ben nog steeds druk met allerlei culturele evenementen in de Klaaskerk. Voorheen klom ik zelf het dak op om reclamebanners aan de dakgoot te hangen of om expositievitrines op de goeie plek te zetten. Nu vraag ik het aan anderen, ik zie dat het goed gebeurt. Daarin ligt dan mijn voldoening.”

**Les 7:**

**Jezus leert mij dat de echte genezing zit in de verbinding met anderen**

“Mijn openheid over mijn ziekte roept veel meelevende en hartelijke reacties op. Maar ook adviezen voor speciale diëten, homeopathische geneeswijzen en alternatieve behandelaars. Het is goed bedoeld, maar als bio-chemicus heb ik grote twijfels. Ik vertrouw op de artsen die ik nu heb. Mijn kanker is er een van het huis-tuin-en-keukenniveau. Dus waarom zou ik andere behandelaars gaan raadplegen? Ik geef toe dat de alternatieve praktijk heel troostend kan zijn en kracht kan geven. Maar ik vind meer kracht in het voorbeeld van Jezus. In het evangelie wemelt het van de zieken die bij hem om genezing kwamen. De verhalen van Jezus leren mij vooral dat de echte genezing ‘m zit in het feit dat je geen uitgestotene bent, maar volop deel uitmaakt van de groep waar je bij wilt horen. Dat is mijn inspiratie.’ ‘Memento mori’ (gedenk te sterven) kan zo verlamdend werken. In mijn jeugd binnen de gereformeerde bond van de hervormde kerk ben ik met dat gezegde vrij streng opgevoed. Het andere uiterste is: ‘pluk de dag’. Mmm, mij te hedonistisch. Ik zeg liever: ‘Vier het leven’. Daar zit al het goede en mooie in.”

**Les 4:**

**Deel je gevoelens, dat schept ruimte in je geest**

We vierden onlangs ons 12,5 jarig huwelijk. Kinderen krijgen zat er niet meer in. Maar zo is het ook goed. Ik heb zeventien oomzeggars. Twee van hen verloren hun vader vroeg. Voor hen was ik een aanvullende vader. Doordat we zelf geen kinderen hebben, hebben we wel ruimte voor anderen. Ik heb veel vrienden om mij heen, fantastische broers en zussen. Familie en vrienden zijn belangrijk. Om het goede leven te vieren en ook de tegenvalers beter op te kunnen vangen. Ze vormen voor mij een bedding die mijn ziekte draaglijker maakt. Er is geen afstand, kanker is geen taboe-onderwerp. Kijk eens hoe extreem verveld mijn handen zijn. Dat is een nare bijwerking van de cytostatica. Een van mijn vrienden heeft ook kanker en last van diezelfde bijwerking. Hij is 47, ik ben 64. We leggen onze handen naast

Dat er licht mag zijn

Licht in onze ogen:  
Dat wij elkaar zien  
Zo goed als nieuw.

Licht in onze harten:  
Dat wij ruimte scheppen,  
Plaats maken voor velen.

Licht in onze gedachten:  
Dat wij komen tot nadanken  
En wijze besluiten.

Licht in onze huizen en kerken:  
Dat er vriendschap en  
gastvrijheid zullen zijn.

Zo moge het zijn.

### René van Bommel

voorzitter van de algemene kerkenraad

Nu ik het voorwoord schrijf moet ik terugdenken aan ons bezoek aan het Kunsthuis in Wenen, onlangs einddoel van onze fietsvakantie langs de Donau. Ik werd getroffen door het werk van de bekende Oostenrijkse kunstenaar Hundertwasser. Onder zijn schilderijen ontdekte ik één christelijk geïnspireerd werk, waarin hij de wonderbaarlijke visvangst uitbeeldt. Een beeld en verhaal dat sterke verwantschap heeft met ons kerkenwerk in de stad het afgelopen jaar. We hebben de vaste wal verlaten. Terug naar vroeger willen en kunnen we niet meer. We dobberen als de leerlingen van Jezus op het water. Soms wind mee, meestal staat die tegen en de overkant is nog niet in zicht. En verraderlijk water. We kennen angst en onzekerheid, maar ook vertrouwen en volharding. We geloven in de kerk van de toekomst. In het bootje van de kerk. Misschien moeten we wel het een en ander overboord gooien aan bagage of ballast, of moet het roer gewend worden. Hoe kan ons bootje lichter worden en wendbaarder? De inzet is vooral om zicht te krijgen op waar het om gaat in de kerk. Om weer zicht te krijgen op de levende Heer, zijn Koninkrijk van gerechtigheid en vrede. En op elkaar als zijn reisgenoten. We kraken en krimpen. Juist als onze twijfels en zorgen de overhand dreigen te krijgen, is er wel iemand in het bootje die zegt: 'Kijk, het is de Heer'. Of: zie het Koninkrijk, hier, soms, even'. Kijk naar het licht, juist als het donker is. En dan vatten we moed en varen verder naar de overkant. En Hij is vooral dicht bij de boot-

drenkelingen en dicht bij allen die vrezende overkant niet te halen, maar van wie het leven lek is geslagen.

Het afgelopen jaar was er één van bezinning en actie. Zijn we met de goede zaken bezig, past de huidige organisatiestructuur nog wel bij de huidige kerkvormen?

Staan we als institutionele kerk voldoende open voor vormen van religiositeit en zingeving die (mede) op de christelijke traditie geënt zijn? Hoe spelen we in op de zinzokers van de stad? Hoe kunnen we als wijkgemeenten vitaal blijven of weer worden? Zijn er mogelijkheden om als PGU ons missionaire elan een impuls te geven? Hoe kunnen we ons diaconaat verduurzamen en inspelen op de participatiesamenleving die wordt gepredikt?

Wat was het resultaat van al dat bezinnen? Gelukkig een rijke oogst, zoals u kunt lezen. Ik doe een willekeurige greep uit wat voortkwam uit de vele vergaderingen.

Er is voor een meer slagvaardige organisatiestructuur gekozen, het vertrouwen en respect tussen de stedelijke organen en tussen wijken onderling én de PGU als geheel is verder gegroeid. Diverse wijken zijn bezig hun vitaliteit met nieuwe activiteiten te vergroten en kunnen hiervoor een beroep doen op het Ad Voegt Fonds nieuwe stijl, met meer mogelijkheden om kerkvernieuwing te financieren. Er is deskundigheid aangetrokken om wijken te adviseren op welke wijze met sociale media nieuwe doelgroepen bereikt kunnen worden. We hebben de nieuwe burgermeester Van Zanen op werkbezoek gehad om hem bekend te maken met onze kerkpraktijk en de ervaringen die we opdoen om de stad leefbaar, spiritueel, kunstzinnig en gastvrij te houden. Het ouderenwerk resulteerde in een positief effect en krijgt een gevolg. De nachtopvang van uitgeprocedeerde mannen onder protest werd door de overheid uiteindelijk overgenomen. Wijkgemeente De Haven op Kanaleneiland als pioniersplek werd formeel bekrachtigd. Allemaal belangrijke bouwstenen om de komende jaren op te kunnen voortborduren.

# Voorwoord bij financieel jaarverslag PGU 2014



\*AK-voorzitter René van Bommel: ... "Nieuwe kansen voor de kerk"...

We hebben ook enkele deskundigen geraadpleegd op het gebied van kerkvernieuwing. Want we hoeven het wiel niet opnieuw uit te vinden.

Zo wezen ds René de Reuver uit Den Haag en ds Tim Vreugdenhil uit Amsterdam beiden op hun ervaring dat geloofsgemeenschappen met een sterke identiteit en of waarbij diverse kerkvormen gecombineerd worden gericht op diverse doelgroepen de meeste overlevingskracht hebben.

- De stad is de place to be: het is voor mensen weer aantrekkelijk om in de stad te wonen en te leven, je uit te leven. Dat biedt nieuwe kansen. Ook voor de kerk om mensen te binden.
- Kernnoties bij het vitaal houden van de Kerk zijn, het woord: plaatsen blijven creëren, in en buiten de bestaande kerkmuren waar we het verhaal van God via de bijbelverhalen en de persoonlijke getuigenissen blijven vertellen, en het protest laten klinken: waar mede-mensen in

de knel komen en dreigen vergeten te worden.

- Laat de doelstelling van allerlei acties niet zijn 'om de kerk te redden', dat gaat mislukken. Beseff dat de werking van op zich mooie kerkelijke vuurpijlen ook weer snel verdwijnen. Het gaat om de duurzaamheid van nieuwe initiatieven
- er vindt veel fragmentatie plaats: veel kleinschalige initiatieven levert veel creativiteit (huisgemeentes, kleinschalige projecten gelijkgezinden) op, maar leidt het ook tot duurzaamheid?
- alles wordt vloeiender. Enerzijds wie wel of niet bij de kerk hoort: velen komen als voorbijgangers even aanwippen, het is niet meer alles of niets. Anderzijds zondag en door de week: deelname aan de gevarieerde activiteiten levert niet direct meer zondaggangers op. Gaat het hierom? Is kerkzijn niet breder dan alleen de kerkdienst op zondag!?
- je kunt in een stad niet meer kerk zijn op alle plekken in een stad. Die tijd is voorbij. Je moet keuzes maken en jezelf onderscheiden: dus niet alleen maar zeggen dat je open en gastvrij bent. Waar sta je voor en wat bied je aan inhoud?

Ook belangrijk om te vermelden is dat Wietse Stefenus Klukhuhn, van 1998 tot 2008 directeur van het Stedelijk Diensten Centrum van de Protestantse Gemeente Utrecht, in februari 2014 overleden is. In de jaren vóór 1998 had hij zich als kerkbestuurder, onder meer als voorzitter van de Voorlopige Algemene Kerkenraad, van harte en met verve ingezet voor het samengaan van hervormd en gereformeerd Utrecht. Dat werd in 1997 bekroond met de vorming van een federatie, waarmee Utrecht voortrekker was onder de grote steden. Een wapenfeit dat toen zelfs het NOS-journaal en de landelijke dagbladen haal-

de. Ook na zijn VUT in 2008 bleef Klukhuhn op het kerkelijk bureau de zaken van de Archiefcommissie van de PGU behartigen. 'Breek uw tent op, ga op reis', dat lied over Abraham was voor hem leidraad in zijn leven.

De grote zorgen over het voortbestaan van de kerk als instituut (mensen, geld, gebouwen) kan er toe leiden dat de aandacht op de essentie voor het christelijk geloof verdrongen wordt. Want de komst van Gods Koninkrijk staat op één, niet het voortbestaan van de kerkgebouwen. Mooi dat ook in het DMO flink nagedacht wordt over hoe het eigentijdse diaconaat eruit moet zien, de verbondenheid met onze kwetsbare naaste.

## Jaarrekeningen 2014 ter inzage

Op 8 juni 2015 zijn de jaarrekeningen 2014 van zowel de Diaconie der PGU als ook de PGU (kerkrentmeesterlijk) aan de Algemene Kerkenraad Groot voorgelegd (conform Ordinantie 11-7-1 van de Kerkorde PKN). De volledige jaarstukken liggen gedurende een week na deze publicatie ter inzage op het Bureau PGU aan de Margaretha van Parmadreef 14 te Utrecht. Tevens kunnen deze stukken digitaal worden opgevraagd bij het bestuurssecretariaat van de PGU, Karin Oostenbruggen, e-mail: [bestuurssecretariaat@protestant-utrecht.nl](mailto:bestuurssecretariaat@protestant-utrecht.nl).

Eventuele reacties kunt u tot en met tien dagen na deze publicatie sturen aan de scriba van de Algemene Kerkenraad, Teunis van Kooten, per adres Margaretha van Parmadreef 14 (3561 SR) Utrecht of [scribaak@kerkindestad.eu](mailto:scribaak@kerkindestad.eu).



\* De wonderbare visvangst zoals verbeeld door de Oostenrijkse kunstenaar Hundertwasser.

# Jaarrekening PGU 2014 sluit met 'acceptabel tekort'

**Robert Imhof**  
penningmeester CvK

De jaarrekening van de Protestantse Gemeente Utrecht over het jaar 2014 is voor de zomer opgesteld door het College van Kerkrentmeesters en voorgelegd aan de Algemene Kerkenraad. De kerncijfers van 2014 presenteren we in deze *Kerk in de Stad*. De volledige jaarrekening kan worden ingezien op de website van de PGU. De jaarrekening is de optelsom van alle wijken plus de centrale kosten en opbrengsten en het bureau PGU. Op 21 juli 2015 heeft de accountant de jaarrekening voorzien van een goedkeurende verklaring. De wijkraad van kerkrentmeesters kan informatie geven over de cijfers van de afzonderlijke wijkgemeenten.

## Baten en Lasten

In de begroting voor 2014 was een tekort voorzien van € 135.950. NB: Hoewel wordt gestreefd naar een positieve begroting (en exploitatie), werd dit acceptabel geacht. We vinden het namelijk niet wenselijk dat rigoures wordt bezuinigd.

Bij de realisatie van 2014 zijn twee eindcijfers genoteerd. Eerst een tussenresultaat met een tekort van € 597.212 en helemaal onderaan een tekort van € 160.727. Dat behoeft toelichting: wat is de betekenis van die twee verschillende cijfers?

## Reserves

Het verschil zit in de bestedingen uit gevormde bestemmingsreserves. Als voorbeeld kan worden genomen de inrichting van De Wijkplaats als kerkgebouw voor Utrecht-West. Daarvoor was uit de verkoopopbrengst van de Pniëlkerk € 50.000 gereserveerd. Dat geld is in 2014 besteed (als 'diverse lasten') en is dus een onderdeel van het tekort van € 597.212. Dit is echter geen verlies, maar een geplande uitgave uit een daarvoor eerder bestemde 'spaarpot'.

Ten opzichte van eerdere jaren kwamen deze uitgaven niet ten laste van de staat van baten en lasten, maar werden direct uit de daarvoor bestemde bestemmingsreserves gehaald. Dit jaar is gekozen om hier inzicht te geven via de staat van baten en lasten, mede op advies van onze accountant. De kanttekening die we hierbij maken is dat ontvangen legaten niet via de staat van baten en lasten worden verantwoord, maar rechtstreeks op het vermogen wordt geboekt. De reden hiervan is dat wij de accountancy richtlijnen voor goede doelen volgen.

Het bedrag van € 160.727 helemaal onderaan is dus de uitkomst van het boekjaar 2014, na de verrekening van uitgaven en inkomsten met reserves.

De voornaamste zaken die betrokken zijn aan de bestemmingsreserves zijn:

- De toiletten en een professionele keuken die in de kosterij van de Nicolaikerkerk zijn gerealiseerd.

Staat van Baten en Lasten				
	Begroting 2015	Realisatie 2014	Begroting 2014	Realisatie 2013
	€	€	€	€
<b>Baten</b>				
Gebouwen	1.063.190	1.006.699	1.022.300	1.061.968
Bijdragen	1.627.950	1.658.343	1.625.100	1.678.876
Financiële baten	361.400	302.982	361.850	553.108
Subsidies	333.350	292.431	280.150	311.266
Diverse baten	5.000	53.480	20.000	27.691
<b>Totaal baten</b>	<b>3.390.890</b>	<b>3.313.934</b>	<b>3.309.400</b>	<b>3.632.909</b>
<b>Lasten</b>				
Gebouwen	1.116.785	1.046.664	1.061.500	1.206.022
Medewerkers	2.013.945	1.912.257	2.040.100	1.914.064
Gemeenteleven	154.290	134.421	131.450	148.257
Beheer en administratie	205.320	244.984	227.000	217.219
Verplichtingen	117.900	117.607	117.000	112.384
Diverse lasten	16.350	455.214	68.700	92.487
<b>Totaal lasten</b>	<b>3.624.590</b>	<b>3.911.146</b>	<b>3.645.750</b>	<b>3.690.435</b>
<b>Resultaat boekjaar</b>	<b>233.700-</b>	<b>597.212-</b>	<b>336.350-</b>	<b>57.526-</b>
Uit reserves	158.500	516.721	200.400	23.020
Naar reserves	10.000-	80.236-	-	-
<b>Resterend tekort</b>	<b>85.200-</b>	<b>160.727-</b>	<b>135.950-</b>	<b>34.506-</b>

**"We vinden het niet wenselijk dat er te rigoures wordt bezuinigd"**

- Het bijgebouw 'De Nieuwe Ketten' van de Nieuwe Kerk werd gerenoveerd.
- De Wijkplaats, eigendom van DMO, is ingericht als kerkgebouw voor Utrecht-West.
- De verhuiskosten van het Bureau van de PGU van de Prinsenhof naar het Johannescentrum.

## Meer inzicht in de cijfers

In dit bestek kunnen we niet alle cijfers toelichten. Om een indruk te geven van belangrijke inkomsten en uitgaven van de PGU, hiernaast een nadere specificatie van belangrijke inkomsten en uitgaven.

## Balans op 31 december 2014

Korte toelichting bij enkele cijfers van de balans

### Eigen vermogen

Dit is de waarde van de bezittingen.

- Algemene reserve: de financiële buffer van de PGU.
- Herwaarderingsreserve gebouwen: de waarde van de niet-kerkelijke gebouwen van de PGU, dit zijn vooral de pastorieën. De kerkgebouwen staan voor € 1 op de balans.
- Kapitaal onderhoud kerken: apart gezet geld waarvan het rendement wordt gebruikt voor het onderhoud van de kerken. Een deel van dit kapitaal heeft de PGU in vruchtgebruik van gemeente en provincie.
- Bestemmingsreserves: geld dat alvast is gereserveerd voor een bepaald doel, bijvoorbeeld de financiering van een predikant

voor een aantal jaren of een verbouwing.

### Voorzieningen

Dit zijn de 'spaarpoten' voor het onderhoud van de gebouwen en de orgels, zodat de onderhoudskosten gelijkmatig over meerdere jaren worden verdeeld.

### Wijkgemeenten

Iedere wijkgemeente heeft een eigen jaarrekening. De gepresenteerde cijfers zijn de totaalcijfers van alle wijkgemeenten én het bureau van de PGU. Het beleid van de Algemene Kerkenraad is dat inkomsten en uitgaven van elke wijk in evenwicht moeten zijn. Daarnaast is het beleid er ook gericht om de vitaliteit van de wijkgemeenten in brede zin te bewaken. Helaas waren in 2014 een aantal wijkgemeenten volgens de gestelde vitaliteitscriteria niet vitaal. De Algemene Kerkenraad, het College van Kerkrentmeesters en het Diaconaal Missionair Orgaan bespreken samen met die wijken de mogelijkheden om in de komende jaren weer tot een sluitende begroting te komen.

In alle kerken, ook binnen in de PGU, daalt het aantal leden. De bijdragen blijven nog steeds op peil, maar de opbrengst is voor een groot deel afkomstig van oudere leden. Mede om de trend te keren, investeert de PGU in initiatieven, waarmee de kerk op een nieuwe manier vorm kan krijgen in onze stad. Denk daarbij aan de Haven in Kanaleneiland en Night of Light in de Dom.

Balans		
Activa	31-12-2014	31-12-2013
	€	€
<b>Materiële vaste activa</b>		
Kerkgebouwen	1	1
Andere gebouwen en inventaris	3.918.317	5.292.966
	<b>3.918.318</b>	5.292.967
<b>Financiële vaste activa</b>		
Beleggingen	13.661.057	12.505.005
<b>Vlottende activa</b>		
Vorderingen	652.377	551.307
Liquide middelen	812.351	1.045.618
	<b>1.464.727</b>	1.596.925
<b>Totaal activa</b>	<b>19.044.102</b>	<b>19.394.897</b>
<b>Passiva</b>		
	€	€
<b>Eigen vermogen</b>		
Algemene reserve	5.626.972	5.596.682
Herwaarderingsreserve gebouwen	3.891.000	5.255.110
Kapitaal onderhoud kerken	5.491.899	4.800.949
Bestemmingsreserves	1.717.866	1.880.008
	<b>16.727.737</b>	17.532.749
<b>Voorzieningen</b>		
Onderhoud gebouwen en orgels	1.914.774	1.621.188
<b>Schulden</b>		
	401.591	240.960
<b>Totaal passiva</b>	<b>19.044.102</b>	<b>19.394.897</b>

## Belangrijke inkomsten

Gebouwen	
Opbrengst kerkgebouwen: verhuur en catering	781.000
Domkerk: Domshop, offerblok, rondleidingen, etc.	155.000
<b>Bijdragen</b>	
Kerkbalans-bijdragen	1.300.000
Paascollecte en Solidariteitskas	30.000
Bijdragen via wijk en wijkacties	222.000
Collecten	93.000
<b>Financiële baten</b>	
Opbrengst van belegde reserves	294.000
<b>Subsidies</b>	
Bijdragen van wijkverenigingen en -stichtingen	178.000
PKN: studentenpastoraat en pioniersplek	49.000
<b>Diversen</b>	
Achterstallige collecteopbrengsten	15.000

## Belangrijke uitgaven

Gebouwen	
Onderhoud van de 12 kerken en de 4 pastorieën	436.000
Energie en water kerkgebouwen	218.000
Verzekeringen	85.000
Schoonmaken, afvalverwerking en beveiliging	94.000
<b>Medewerkers</b>	
15 predikanten, waarvan een aantal parttime	905.000
50 medewerkers, velen parttime (kosters, organisten, kerkelijk werkers, administratie, enz.)	911.000
<b>Gemeenteleven</b>	
Veel kleine kostenposten van de wijken, maar ook: Aanvullen tekort op 'Kerk in de Stad'	16.000
<b>Beheer en administratie</b>	
Huishoudelijke kosten, centraal en in de wijken, o.a.: Drukwerk en verzendkosten	90.000
Koffie, thee, etc.	18.000
Automatisering, telefoon, internet	43.000
<b>Verplichtingen</b>	
Afdracht aan landelijke PKN (quotum)	84.000
<b>Diverse lasten</b>	
Voor de 4 genoemde bijzondere projecten.	

**Teunis van Kooten**  
scriba Algemene Kerkenraad  
Protestantse Gemeente Utrecht

**Het jaar 2014 begon voor de Protestantse Gemeente Utrecht met de Nieuwjaarsreceptie in de Janskerk op 8 januari. De voorzitter van de Algemene Kerkenraad stond stil bij de ontwikkelingen in 2013 en de verwachtingen voor 2014.**

**Naast de jaarlijks terugkerende onderwerpen zoals de vaststelling van de jaarrekening over het voorgaande jaar en de begroting voor het volgende jaar en meer huishoudelijke aangelegenheden, heeft de Algemene Kerkenraad ook over de volgende onderwerpen besluiten genomen.**

De Algemene Kerkenraad besloot als thema voor 2014 de missionaire presentie van de Protestantse Gemeente Utrecht (PGU) te kiezen. Dit thema stond ook centraal op de Kerkenradendag op 27 september. Verder lag vanuit de PGU het accent op uitwisseling van ideeën tussen wijkgemeenten, waar mogelijk ondersteuning van wijkgemeenten bijvoorbeeld op het vlak van communicatie en presentaties van (ervarings)deskundigen waaruit een ieder lering kan trekken.

#### Ad Voogtfonds

Een ander aspect waarin het missionaire profiel van de PGU tot uitdrukking komt is het Ad Voogt Fonds. Het Ad Voogt Fonds is bestemd voor vitalisering en vernieuwing van wijkgemeentes. De Algemene Kerkenraad heeft besloten dit fonds op een andere manier voor deze doelen in te zetten. De wens is dat hiermee projecten met een meer duurzaam karakter, die doorgaans een grotere investering vergen, kunnen worden ondersteund. Naast wijkgemeenten kunnen ook andere initiatieven binnen de PGU een aanvraag doen. Een bijdrage kan voor maximaal drie jaar worden toegekend. Daarbij is de ondergrens € 2.500. Bij de beoordeling van een aanvraag zijn de vitaliteitscriteria leidend. De aan-

# Missionaire gemeente Anno Domini 2014



\* Bevestiging ds Pim Brouwer als predikant van wijkgemeente West.

vraagprocedure is ook op andere onderdelen aangepast. Daarnaast is besloten dat voortaan jaarlijks bij alle wijkgemeenten de vitaliteit wordt gemeten. Dit gebeurt aan de hand van de eerder vastgestelde vitaliteitscriteria.

#### Kerkblad

Het jaar 2014 kende ook veranderingen voor *Kerk in de Stad*. Zo verschijnt het PGU-kerkblad sinds de zomer van dat jaar voortaan eens per maand. Daarnaast is besloten te inventariseren welke communicatiemiddelen binnen de PGU worden gebruikt. Ook lag de vraag op tafel of wijkgemeenten behoefte hadden aan ondersteuning vanuit de PGU over hun mediabeleid: vijf wijkgemeenten hebben aangegeven hieraan behoefte te hebben.

De uitvaartpool À Dieu wordt voortgezet waarbij ook budget is vrijgemaakt voor publiciteit voor dit initiatief. Voorgangers zijn in principe afkomstig uit de regio en betrokken bij de PGU.

Het pilotproject voor het ouderwerk is afgelopen. De Algemene Kerkenraad heeft ingestemd met voortzetting van het oude-

renwerk in gewijzigde vorm: het gaat daarbij om ondersteuning en verduurzaming van pastorale en diaconale zorg aan oudere gemeenteleden. Deze zorg wordt in principe verleend binnen de wijkgemeenten. Vanuit de PGU wordt professionele ondersteuning geboden, bijvoorbeeld voor toerusting van kader binnen wijkgemeenten.

Burgemeester Van Zanen heeft de PGU met een bezoek vereerd. Hij heeft op 21 augustus de Wijkplaats bezocht. Daarbij heeft hij een toelichting gekregen over de activiteiten van de PGU en ook heeft hij de Voedselbank bezocht.

De Algemene Kerkenraad heeft ingestemd met een voorstel van het college van Kerkrentmeesters om het gebouw Prinsenhof te herbestemmen naar een centrum voor eerstelijns gezondheidszorg. Dit houdt onder andere in de sloop van het oude gebouw en de – reeds in 2014 gerealiseerde – verhuizing van het kerkelijk bureau naar het Johannescentrum.

#### Bestuursstructuur

Naar aanleiding van de eerste

ervaringen met de nieuwe werkwijze van de stedelijke gremia heeft de Algemene Kerkenraad besloten tot enkele aanpassingen. Zo is de omvang van de Algemene Kerkenraad Groot verkleind: de wijkgemeenten wijzen voortaan twee ambtsdragers aan in plaats van drie. Verder is de vergaderfrequentie verhoogd en het accent verschoven naar een meer inhoudelijke behandeling van verschillende beleidsthema's. Dit heeft vorm gekregen in bijvoorbeeld presentaties waarbij de vraag centraal staat hoe de kerk in deze tijd gestalte kan krijgen.

Ook is de samenstelling van de Algemene Kerkenraad Klein aangepast: de vertegenwoordigingen vanuit DMO en het CvK zijn verkleind en er is een extra ouderling aan dit gremium toegevoegd. De plaatselijke regeling is hieraan aangepast.

#### Predikanten

Jaarlijks is er overleg tussen de Algemene Kerkenraad en het Collegiaal Beraad van predikanten: in 2014 betrof dit de bestuursstructuur van de PGU. Ook dit jaar vonden gesprekken plaats met een aantal predikanten binnen de PGU: tweemaal wordt namelijk

met elke aan de PGU verbonden predikant een gesprek gevoerd. Dat gesprek heeft een informeel karakter waarbij predikanten hun zorgen en ideeën kunnen inbrengen. De PGU ontvangt ook langs deze weg feedback over onder andere het gevoerde beleid.

Wijk West heeft een nieuwe predikant mogen verwelkomen, ds Pim Brouwer. Hij heeft op 16 maart 2014 intrede gedaan. Dat geldt ook voor pioniersplek De Haven alwaar ds. Marius van Duijn is bevestigd als missionair predikant.

Bij de Bethelkerk (Zuilen) en de Jacobikerk liepen procedures om te komen tot een aanstelling casu quo beroep van een predikant met een missionaire taak. Dat heeft in 2015 geleid tot de bevestiging van ds. Gertine Blom in de Bethelkerk en ds. Wim Vermeulen in de Jacobikerk.

Op het kerkzegel van de PGU is de Ark van Noach afgebeeld. Wij mogen erop vertrouwen dat – met de woorden van Lied 273 NLB – God ook onze gemeente – als ark of schip – draagt.

*Looft God, Hij stuurt het schip der kerk, dat naar de morgen vaart. Hij is de hartslag van ons werk, Hij houdt het welbewaard.*



\* Gebouw Prinsenhof, voormalig onderkomen van het Bureau PGU, wordt gesloopt. Op deze plek komt een gezondheidscentrum.

## Financieel beleid Diaconaal Missionair Orgaan



**Peter Gijsbertsen**  
penningmeester DMO

**In 2013 heeft het Diaconaal Missionair Orgaan (DMO) nieuw financieel beleid vastgesteld dat gericht is op het bereiken van evenwicht tussen de inkomsten en uitgaven. De aanleiding voor het inzetten van dit beleid waren structureel negatieve exploitatieresultaten die voornamelijk werden veroorzaakt doordat de beleggingsresultaten lager waren**

**dan waar op was gerekend. Deze negatieve resultaten resulteerden in een afnemend vermogen waardoor op termijn de continuïteit van het werk van DMO in gevaar zou kunnen komen. Het DMO vond dat onwenselijk en besloot in het nieuwe financiële beleid in te zetten op het zoveel mogelijk in standhouden van het vermogen.**

Inmiddels is met de uitwerking van de beleidsvoornemens een begin gemaakt waarvan ook de eerste resultaten zichtbaar zijn. Het financieel beleid heeft als aanname dat het rendement op het belegd vermogen gemiddeld vijf procent bedraagt. Dat is gebaseerd op rendementen uit het verleden. De werkelijke rendementen zullen jaarlijks hoger of

lager zijn. Zolang de verwachting blijft dat het meerjaren gemiddeld rendement van vijf procent haalbaar blijft zijn afwijkingen geen reden om in te grijpen.

#### Positief resultaat

In 2014 heeft het DMO een positief exploitatieresultaat gerealiseerd van € 175.798,00. Dit resultaat is niet direct het gevolg van het financiële beleid dat door DMO is ingezet. Dit positieve resultaat is gerealiseerd door de verkoop van een aantal vermogensbestanddelen boven de waarde waarvoor zij in de boekhouding van DMO waren opgenomen. Zo is een woning, die al vele jaren het eigendom was van het DMO, verkocht nadat de huurder van die woning was overleden. Deze verkoop was geheel in lijn met het huidige beleid van DMO om woningen

die vrijkomen, te verkopen. Ook is een aantal obligaties verkocht waardoor een boekwinst is gerealiseerd.

In 2014 heeft het DMO ook minder dan het had begroot uitgegeven aan plaatselijk werk. Dit werk bestaat uit individuele hulpverlening door wijkdiaconieën, uit collectieve hulp vanuit het DMO zelf en uit het toekennen van financiële steun aan derden die daartoe aanvragen indienen. In de begroting van 2014 was € 251.000 opgenomen voor plaatselijk werk. Daarvan is € 182.393 ook daadwerkelijk uitgegeven. Het verschil van in totaal € 68.607 is voor een deel veroorzaakt door het feit dat het DMO van organisaties minder aanvragen heeft ontvangen die voldeden aan de voorwaarden. Het DMO heeft zich met betrekking tot deze aanvragen laten

adviseren door zijn Commissie Financiële Aanvragen (CFA). De CFA toetst alle aanvragen aan dezelfde criteria, die voor een ieder verkrijgbaar zijn bij de secretaris van het DMO, Frans Rozemond, e-mail: dmo.bestuur@protestant-utrecht.nl.

#### Rentestand

Het positieve exploitatieresultaat geeft geen aanleiding om het in 2013 ingezette beleid te herzien. Dit resultaat moet worden beschouwd als een positieve afwijking op het meerjaren gemiddelde van vijf procent beleggingsresultaat waar in het financiële beleid mee is gerekend. Ter vergelijking, in 2013 was het resultaat bijna € 195.000 negatief. Voor de komende jaren staan de beleggingsresultaten van het DMO onder druk ten gevolge van de lage rentestand.

Hierdoor ligt het in de lijn der verwachting dat de komende jaren de opbrengsten uit het vermogen gering zullen zijn. Met name het rendement op obligaties zal naar het zich laat aanzien de komende jaren minimaal zijn. Omdat een groot deel van het vermogen van DMO (ongeveer 70 procent) is belegd in obligaties, is dit van grote invloed op het totale beleggingsresultaat. Teneinde tekorten in de nabije toekomst te voorkomen is de noodzaak tot uitvoeren van het "financiële beleid 2013" onverminderd aanwezig.

**Toelichting op balans**

Het DMO beschikte 31 december 2014 over een vermogen van € 12.477.602. Het vermogen van het DMO is door de jaren heen ontstaan, deels door nalatenschappen waaraan een speciale opdracht of een speciaal doel was verbonden. Op de balans per 31 december 2014 zijn deze vermogensbestanddelen opgenomen onder 'eigen vermogen'. Het betreft onder andere het fonds P.A. Bomer (jeugd en jongeren), kapi-

taal Oudaen (ouderen) en kapitaal Stadszending (missionair). Het DMO probeert bij de besteding van deze gelden zoveel mogelijk recht te doen aan de wensen van de erflaters.

**Collecten**

De inkomsten uit collecten voor missionair diaconale doelen in 2014 bedroegen in totaal € 203.200. Deze collecteopbrengsten zijn onderverdeeld in vijf categorieën. Voor de categorieën Wereldwijd, Landelijk en Plaatselijk fungeert het DMO slechts als doorgeefluik. De bijdragen en collecten die specifiek zijn bestemd voor het DMO bedroegen in 2014 € 53.200. Ten opzichte van de collecteopbrengsten in 2013 en ten opzichte van de begroting 2014 zijn de collecteopbrengsten licht achtergebleven. Ook in 2013 bleven de collecteopbrengsten achter bij het voorgaande jaar. Het teruglopen van de collecteopbrengsten verdient aandacht.

**'Uitgaven naar doelen'**

De afbeelding 'bestemming uitgaven naar doelen' geeft weer hoe de uitgaven over de verschillende werkvelden zijn verdeeld. De rubriek 'algemeen' omvat onder meer kosten van administratie, bankkosten en accountantscontrole. Het werkveld 'diaconaal missionair' heeft het grootste

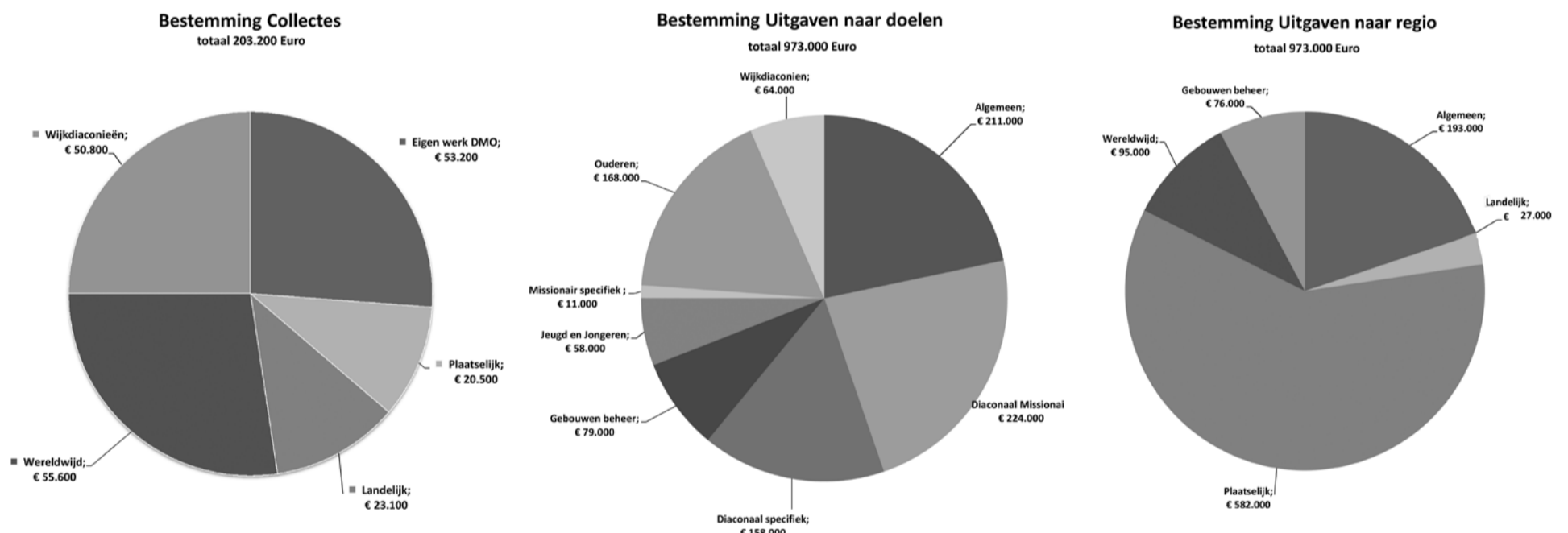
aandeel in de uitgaven. Dit komt voornamelijk doordat veel projecten zowel een missionair als diaconaal karakter hebben. Ten opzichte van 2013 is minder uitgegeven aan specifiek missionair werk en aan specifiek diaconaal werk. De verhouding tussen de uitgaven die zijn gedaan aan specifiek missionaire doelen en het vermogensbestanddeel 'kapitaal stadszending' is in 2014 scheef. Gelet op het specifieke doel van het "kapitaal stadszending" wordt dit door het DMO als onwenselijk ervaren. Het DMO zal zich actief inspannen om de gelden die bestemd zijn voor missionaire doelen ook daadwerkelijk aan missionaire doelen uit te geven.

Het DMO heeft de verantwoordelijkheid om om te zien naar de minderbedeelden in onze samenleving. Daarvoor is een gezonde financiële situatie, ook op langere termijn noodzakelijk. Het DMO is daarbij afhankelijk van de bijdragen en inzet van de leden van de Protestantse Gemeente Utrecht. Het DMO hoopt en rekt op uw steun. Het werk van DMO wordt namens ons allen voor een groot deel uitgevoerd door eigen medewerkers. Zij doen regelmatig verslag van hun werkzaamheden in *Kerk in de Stad*. Het DMO hoopt dat u hen daarin wilt blijven ondersteunen.

**Staat van Baten en Lasten over 2014**

OPERATIONALE BATEN	
80 Baten onroerend goed	72.180
81 Opbrengst uit vermogen	717.165
83/84 Collectes en bijdragen	203.277
85 Subsidies	65.880
89 Diverse baten	9.598
	<b>1.068.101</b>
OPERATIONELE LASTEN	
41 Lasten onroerend goed	65.149
45 Bijdragen en verplichtingen	17.567
46 Personeelslasten	399.581
47 Lasten administratie en beheer huisvesting	130.793
48 Financiële lasten	38.078
49 Algemene kosten	944
50 Plaatselijk werk	182.393
51 Landelijk werk	23.104
52 Wereldwijd	89.604
59 Diverse lasten	25.392
	<b>972.606</b>
<b>SALDO</b>	<b>95.495</b>
Mutatie bestemmingsreserves	80.303
<b>OPERATIONEEL EXPLOITATIE SALDO</b>	<b>175.798</b>
Koersresultaat vermogensportefeuille	
<b>EXPLOITATIE-SALDO</b>	<b>175.798</b>

**Opbrengsten uit eigen vermogen zullen de komende jaren gering zijn**



**Uriël da Costa**  
manager Personeel en Organisatie

**In 2014 konden wij ds Pim Brouwer verwelkomen als predikant in West, Marius van Duijn als predikant voor 50 procent in de pionierplek De Haven. Ds Gertine Blom is vanuit het landelijk Dienstencentrum gedetacheerd bij de Bethelkerk voor 56 procent.**

Het aantal medewerkers inclusief predikanten is in 2014 per saldo gelijk gebleven. Het aantal kerkelijk werkers is met drie afgenomen en er is een kerkelijk jeugdwerker aangetrokken voor vier kerken waarvan twee buiten de PGU; voor de jeugd uit de Jacobikerker, Nieuwe Kerk, Singelkerk en Jeruzalemkerk is deze functionaris werkzaam.

In bijgaand overzicht staat de verfijning van de personeelsbewegingen. Er waren in 2014 maar liefst acht jubilea te vieren: drie DMO-medewerkers waren 12,5 jaar in dienst van de PGU respectievelijk PKN en één CvK-medewerker (=ressortterend onder het College van Kerkrentmeesters). Verder waren er drie CvK-medewerkers die hun 25-jarig jubileum vierden.

# Personeel en organisatie

Omvang aanstelling	Predikanten		DMO		CvK		TOTAAL	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
0 - 20 %	0	0	1	1	15	14	16	15
21 - 40 %	0	0	2	2	6	5	8	7
41 - 60 %	5	7	3	3	6	6	14	16
61 - 80 %	4	4	4	4	7	6	15	14
81 - 100 %	4	5	1	1	8	8	13	14
<b>Totaal</b>	<b>13</b>	<b>16</b>	<b>11</b>	<b>11</b>	<b>42</b>	<b>39</b>	<b>66</b>	<b>66</b>

Functie	aantal medewerkers							
	2013				2014			
	Pred	DMO	CvK	Totaal	Pred	DMO	CvK	Totaal
predikanten	13			13	16			16
kerkelijk werker		9	5	14		9	3	12
koster-beheerder		1	11	12		1	11	12
kerkmusici			17	17			16	16
huishoudelijk medewerker			2	2			2	2
bureau-medewerkers		1	7	8		1	7	8
<b>Totaal</b>	<b>13</b>	<b>11</b>	<b>42</b>	<b>66</b>	<b>16</b>	<b>11</b>	<b>39</b>	<b>66</b>

In 2014 deden zich geen ingrijpende wijzigingen in de arbeidsvoorwaarden voor de medewerkers en predikanten voor.

**Medezeggenschap**

De Nieuwsbrief verscheen in 2014 één keer, in april en de personeelsbijeenkomst werd in november in de Johanneskerk gehouden. Tijdens die bijeenkomst is een begin gemaakt met de medezeggenschap binnen de PGU. Een drietal medewerkers meldde zich om dit van de grond te trekken. De kerkrentmeesters personeel kwamen in maart en september in vergadering bijeen. De BHV-(herhalings)training werd in oktober gehouden. Afronding van de training sociale hygiëne kon in het verslagjaar helaas bij geen van de twee gestarte deelnemers plaatsvinden. De personeelsleden kregen aan het eind van het jaar allemaal een waardebon van tien euro en een gedichtenbundel als dank voor hun inzet gedurende het jaar. Maandelijks was er overleg tussen de directeur van het kerkelijk bureau, de manager P&O en het bestuurslid van het College van Kerkrentmeesters dat personeel in zijn portefeuille heeft.

# AGENDA



dagelijks (behalve zondag)  
12.30 uur Domkerk,  
middaggebed

elke maandag  
7.00 uur Domkerk,  
ochtendgebed

elke woensdag  
17.30 Johannescentrum,  
Hanna's herberg

elke donderdag  
8.30 Johannescentrum,  
ochtendgebed

---  
vrijdag 4 september  
16.00 uur Bethelkerk, bazaar

zaterdag 5 september  
10.00 uur Bethelkerk, bazaar  
13.00 uur Nicolaïkerk,  
Zomerorgelconcert met Dirk  
Luijmes  
15.00 uur Tuindorpkerk,  
presentatie cd 'Happiness' van  
Willeke Smits  
15.30 uur Domkerk,  
Zaterdagmiddagmuziek met  
programma 'Semper Dowland,  
semper dolens'

zondag 6 september  
10.00 uur Wilhelminakerk,  
startzondag  
12.00 uur Nicolaïkerk, Utrecht  
Uitfeest ook in de Klaas met  
onder andere orgelconcerten  
Händel en saxofoonkwartet  
BLOND  
17.00 uur Nicolaïkerk, Choral  
Evensong met Vespercantorij  
(voorganger Rijk Schipper)  
19.00 uur Domkerk,  
orgelversper 'Musica pro Deo'  
met Geerten Liefing

dinsdag 8 september  
19.30 uur Oranjekapel,  
avondgebed

donderdag 10 september  
14.30 uur Marcuskerk,  
startmiddag Ouderensoos  
14.30 uur Huiskamer  
(Hobbemastraat 41), inloop

vrijdag 11 september  
19.00 uur Huiskamer  
(Hobbemastraat 41), filmavond

zaterdag 12 september  
10.00 uur binnenstad, tot 17.00  
uur Open Monumentendag en  
Nationale Orgeldag met een  
orgelvoetocht in Utrecht-Zuid  
10.45 uur Janskerk, start  
orgelvoetocht in kader Open  
Monumentendag  
15.30 uur Domkerk,



\* Organist Willeke Smits  
presenteert op 5 september  
haar nieuwste cd in de  
Tuindorpkerk.

Zaterdagmiddagmuziek  
met orgelprogramma,  
verzorgd door  
conservatoriumstudenten  
17.00 uur Nicolaïkerk, Hymns  
en 'Bach-anders' met ensemble  
Dejongdejong+

zondag 13 september  
19.00 uur Domkerk,  
orgelversper 'Musica pro Deo'  
met Geerten Liefing  
19.30 uur Geertekerkerk,  
uitvoering Bach cantate 'Was  
Gott tut, das ist wohlgetan'  
(BWV 99)

dinsdag 15 september  
13.30 uur Geertekerkerk,  
huwelijksinzegening Frits  
Veerman en Dorien Schouten  
15.00 uur Huiskamer  
(Hobbemastraat 41),  
lezing over nasleep van  
ziekenhuisopnames  
17.00 uur Huiskamer,  
wijkmaaltijd  
20.00 uur Jeruëlkapel, thema-  
avond over antisemitisme

donderdag 17 september  
14.30 uur Huiskamer, inloop  
19.00 uur PKN landelijk  
bureau (Haydnlaan), start  
cursus diaconaat  
20.00 uur Bethelkerk, orgel- en  
harpconcert bij start kerkelijk  
seizoen

vrijdag 18 september  
20.00 uur lutherse kerk,  
Meezingnacht in kader  
Vredesweek

zaterdag 19 september  
15.30 uur Domkerk,  
Zaterdagmiddagmuziek met  
Cantores Martini (motetten en  
cantates)

zondag 20 september  
10.00 uur Marcuskerk,  
startzondag  
13.30 uur Domkerk, opening  
fototentoonstelling Givat  
Haviva 'Through others' eyes'  
(tot en met 21 oktober)  
17.00 uur Antoniuskerk  
(Kanaalstraat), interreligieuze  
vredeswake

dinsdag 22 september  
Oranjekapel 19.30 uur,  
avondgebed

donderdag 24 september  
14.30 uur Marcuskerk,  
Ouderensoos: Bram van Oort  
over zijn voettocht naar Rome  
14.30 uur Huiskamer  
(Hobbemastraat 41), inloop

zaterdag 26 september  
10.30 uur Bergkerk  
Amersfoort, Lieddag met  
thema 'Oosterhuis in het  
Liedboek'  
15.30 uur Domkerk,  
Zaterdagmiddagmuziek met  
het koor van de Domcantorij



\* Vespercantorij van de  
Nicolaïkerk zingt op 6  
september een Choral Evensong.

zondag 27 september  
11.00 uur Tuindorpkerk,  
start expositie 'Bezinning en  
Verstillig' – schilderijen van  
Liesbeth Lehr

maandag 28 september  
19.00 uur Marcuskerk,  
inleveravond Bazaar

donderdag 1 oktober  
14.30 uur Huiskamer  
(Hobbemastraat 41),  
inloop, met training tegen  
babeltrucs  
19.00 uur PKN landelijk  
bureau (Haydnlaan), tweede  
avond cursus diaconaat

woensdag 7 oktober  
20.15 uur Johannescentrum,  
eerste leerhuisavond van  
seizoen (informatie inschrijving:  
m.vanderhulst-caspers@  
planet.nl)

donderdag 15 oktober  
19.00 uur PKN landelijk  
bureau (Haydnlaan), derde (en  
slot-)avond cursus diaconaat

maandag 26 oktober  
20.00 uur Bethelkerk,  
'speurtocht naar binnen' met  
Tineke Zijlstra en Seintje Bos

woensdag 28 oktober  
10.30 uur EUG-pand  
Nieuwegracht 61, conferentie  
over interreligieuze dialoog  
15.00 uur Museum  
Catharijneconvent,  
Willebrandslezing in kader  
conferentie  
20.00 uur Tuindorpkerk, derde  
avond in serie 'Vragen rond  
de laatste levensfase' – over  
rituelen

## WIJKNIEUWS

### Citypastoraat Domkerk



[www.domkerk.nl](http://www.domkerk.nl)

Het nieuwe programma voor  
kinderen en jongeren in de Dom-  
kerk staat weer in de startblokken.  
Naast de wekelijkse crèche voor  
de allerkleinsten zijn er allerlei  
activiteiten voor kinderen van alle  
leeftijden.

Kerk op Schoot. Ongeveer één  
keer in de maand kunnen kinde-  
ren in de leeftijd van 0-4 jaar op  
een speelse manier kennismaken  
met kerk-zijn. In aanwezigheid van  
de ouders lezen we een bijbelver-  
haal, bidden en zingen we. Kerk op  
Schoot start gelijk met de gewone  
dienst, om 10.30 uur. Rond 11.00  
uur is Kerk op Schoot afgelopen  
en kunnen de ouders weer deel-  
nemen aan de gewone dienst. De  
kinderen blijven lekker spelen in de  
sacristie. Op 6 september gaan zij  
van start.

Tijdens de dienst is er - na het  
gesprek met de kinderen - Kin-  
derkring voor kinderen van 4 tot  
en met 12 jaar. Zij horen het bijbel-  
verhaal van die zondag, praten daar  
met elkaar over en verwerken hun  
indrukken op een creatieve manier.  
Ook de basiscatechese gaat op 6  
september van start. Kinderen uit  
groep 7 en 8 van de basisschool  
krijgen bij het Citypastoraat Dom-  
kerk een speciaal leerprogramma  
van twee jaar aangeboden. Alle  
hoofdthema's uit het christelijk  
geloof komen aan de orde op een

voor kinderen aansprekende ma-  
nier. Tien keer per jaar komen we  
op zondagmorgen tijdens de kerk-  
dienst bij elkaar.

De tieners van de Domkerk kom-  
men eenmaal per twee weken op  
zondag in de kerk samen om stil  
te staan en te praten over gelo-  
ven, de kerk en maatschappelijke  
vraagstukken.

Voor informatie over alle kinder-  
activiteiten in de Domkerk kun je  
terecht bij Liesbeth Bos:  
[jongindedom@domkerk.nl](mailto:jongindedom@domkerk.nl).

### EUG Oekumenische Studentengemeente (Janskerk)



[www.eug-janskerk.nl](http://www.eug-janskerk.nl)

Na de zomer komen we in de  
Janskerk "In beweging met Predi-  
ker". Wat zet je aan tot handelen,  
tot sociale activiteit, tot inzet?  
Wat motiveert je, waar haal je je  
inspiratie vandaan? In de Janskerk  
helpen we elkaar op weg door uit  
het boek Prediker te lezen. Die  
zet heel stevig in: "Alles is lucht en  
leegte". Hoe kunnen we dan toch  
goed leven? Waar zoeken wij de  
zin - van werk, van relaties, van op-  
voeden, van studeren, van geloven?  
Daar begon het mee in de viering  
van 30 augustus. Op 6 september  
gaat het over de vraag of er met  
werken wel iets valt te winnen.  
Wat is wijsheid in deze? Voor alles  
is een eigen tijd, is het thema op 13  
september. Helpt dat ons om met  
aandacht en goede moed te leven  
en samen te leven?

Op 20 september (tevens Start-  
zondag) staat "De wijsheid in het  
midden". De wijsheid die kan re-  
lativeren, die het midden kent, de  
matiging. Ontzag, eerbied voor

(advertenties)



**Verweij  
elektrotechniek  
Verweij  
Beveiligings  
Systemen VBS**

Vakmensen in installeren

Veldwade 8  
3439 LE Nieuwegein  
Telefoon 030-2886513



Erkend  
Uneto  
Beveiligings  
Installateur



\* In Museum Catharijneconvent is vanaf 19 september de expositie 'De heksen van Bruegel' te zien.



**Ad  
Voogt  
Fonds**

**Ad Voogt fonds  
in uw testament?**

Ook u kunt bijdragen aan de toekomst van de PGU door het Ad Voogt fonds op te nemen in uw testament.

Uit dit fonds financieren we projecten die de wijkgemeenten ondersteunen en vitaler maken. Bijvoorbeeld door een missionair predikant te beroepen, of een jeugdwerker in te zetten. Vaak kunnen zulke krachten niet bekostigd worden uit de reguliere inkomsten.

Uw geld wordt zo goed besteed voor de toekomst van uw kerk!

Vragen? [bestuurssecretariaat@protestant-utrecht.nl](mailto:bestuurssecretariaat@protestant-utrecht.nl) of bel 030 2737 540.





**'KidSjes'****HULPVERLENING**

Wilt u uw verhaal kwijt?  
Iets bespreken?  
Persoonlijk contact?  
Wij hebben altijd tijd  
voor een gesprek of chat.

• Vertrouwelijk  
• Anoniem  
• 24 uur per dag

**TELEFONISCHE  
HULPDIENST**  
DAG EN NACHT AANDACHT

030 - 294 33 44 [www.telefonischehulpdienstutrecht.nl](http://www.telefonischehulpdienstutrecht.nl)

**Reisboekhandel  
INTERGLOBE**  
Reisgidsen


Landkaarten  
(overzichtskaarten  
en deelkaarten  
van - bijna - alle  
landen ter wereld

\*  
Vinkenburgerstraat 7  
3512 AA Utrecht  
telefoon 030-2340401  
[www.interglobetravel.nl](http://www.interglobetravel.nl)

**Huishoudelijke  
Hulp**

Nederlandse gehuwde huisvrouw kan nog op verschillende dagen huishoudelijke hulp aanbieden tegen redelijke uurprijs. Energiek, opgewekt van aard en absoluut betrouwbaar. Bel mw. Wouda, tel. 2871298.

**REPARATIE****Klokkenatelier  
Jan Haasnoot**

Voor al uw klokken en barometers (reparatie en verkoop)  
Vleutenseweg 320, Utrecht.  
Tel: 030-6034247  
[www.klokken-barometers.nl](http://www.klokken-barometers.nl)

**Brinkers**  
Tapijten Gordijnen

KOEKOEKSTRAAT 49 3514 CT UTRECHT 030 - 271 77 62

**Lauteslager**  
makelaars bv sinds 1850  
Catharijnesingel 100  
3511 GV Utrecht

NVM  
fax 030-231 83 88  
[www.lauteslager.nl](http://www.lauteslager.nl)  
makelaars@lauteslager.nl  
**030-231 51 86**

**Aanleveren van advertenties:  
advertenties@protestant-utrecht.nl**

of telefoneren naar: 030 273 75 40

[www.pgu.nu](http://www.pgu.nu)

Een kleine advertentie van een paar regels (zoals een oproep) bedraagt 15 euro.

**ZANGLES**

**ZANGLES** – Heeft u een schorre stem als u gezongen heeft? Wilt u vrijer worden in het vertolken van de tekst? Of bent u nieuwsgierig naar de mogelijkheden van uw stem? Mail voor een proefles in De Hoeksteen, Leidsche Rijn en info naar Nelly: [m.n.vandenbroek@online.nl](mailto:m.n.vandenbroek@online.nl) of bel 06 184 365 76.

**VIOOLLES**

**VIOOLLES** aangeboden door studente op eigen kamer in Westbroek. Muziekschool afgemaakt (D-diploma) met 1 jaar talentenklas en solfège. 5 jaar solo- en orkestervaring, 3 jaar vioolles gegeven. 40 minuten = € 8.  
0655173532  
[luciakoster@hotmail.com](mailto:luciakoster@hotmail.com).

**Prins**  
Schoonmaakdiensten

Betrouwbaar  
Prettig  
Professioneel

- Schoonmaakonderhoud
- Glazenwassen
- Gevelreiniging
- Vloeronderhoud
- Opleveringsschoonmaak
- Dieptereiniging

Schaverijstraat 37 • 3534 AS Utrecht  
030-2448810 • [www.prinsbv.nl](http://www.prinsbv.nl)

**steenhouwerij  
JOH. JANSEN & Zn.**  
GRAFMONUMENTEN

AL UW WENSEN IN DEZEN KUNNEN VERWEZENLIJKT WORDEN.

Gansstraat 128-130 te Utrecht  
Telefoon: 030 - 2516955Omdat ieder persoon  
bijzonder is...

**barbara**  
uitvaartverzorging

Tel. (030) 296 66 66 **barbarauitvaart.nl**  
Egginklaan 51 Utrecht Nieuwe Vaart 5 Vleuten

**Boerderij Mereveld**

PARTY &amp; EVENEMENTENVERZORGING

SINDS 1938



BRUISENDE BEDRIJFSEVENEMENTEN  
ROMANTISCHE HUWELIJKSFEESTEN  
VERRASSEND ENTERTAINMENT  
STIJLVOLLE BUFFETTEN EN DINERS

Boerderij Mereveld ademt de sfeer van het landelijk leven van rond het jaar 1900 en ligt toch op slechts enkele minuten van Utrecht-centrum. Zoekt u naar een sfeervolle locatie waar vakmanschap en creativiteit het succes van uw bedrijfsfeest, bruiloft of diner garanderen? Wij heten u van harte welkom!

Capaciteit 25-500 personen, parkeren geen probleem, makkelijk te bereiken

Inlichtingen of documentatie?

Belt u ons:

Tel. 030 - 251 47 80 Fax 030 - 254 34 23

Mereveldseweg 9 3584 LH Utrecht

[www.boerderijmereveld.nl](http://www.boerderijmereveld.nl)

**Steeds op de hoogte blijven van de nieuw verschenen  
boeken op het christelijk en kerkelijk erf?**  
[www.boekentafels.nl](http://www.boekentafels.nl)

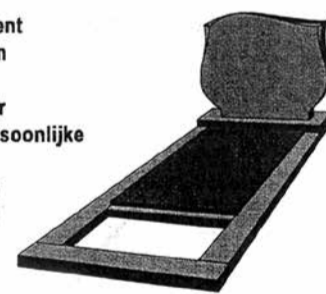
ruimte  
voor  
afscheid

06 - 45 363 220  
altinguitvaarten  
Geertekerkhof 3  
3511 XB Utrecht

**Alting Uitvaarten**

**STEENHOUWERIJ  
JONGERIUS**

- een zeer breed assortiment grafwerken, steensoorten en accessoires.  
- eigen steenhouwerij voor het vervaardigen van persoonlijke wensen.  
- complete verzorging van vergunning tot plaatsing



Schaverijstraat 59,  
3534 AS Utrecht,  
tel. 030-2444004

[www.steenhouwerij.nl](http://www.steenhouwerij.nl)

Afscheid.  
Een mensenleven waardig.



Het overlijden van een dierbare is een ingrijpende gebeurtenis. Gevoelens van verdriet, woede, pijn en gemis strijden om voorrang. In de periode vlak na het overlijden is het soms moeilijk om de gedachten goed op een rij te krijgen. Dan is het goed als er iemand is die u zaken uit handen kan nemen, zonder de regie over te nemen.

Voortgekomen uit de Protestantse Kerken in Utrecht zijn de waarden van de kerk nog steeds actueel voor onze dienstverlening. Wij zijn een kleinschalige organisatie, waarin een persoonlijke benadering

centraal staat. Voor directe hulp na overlijden zijn wij persoonlijk dag en nacht telefonisch bereikbaar. PCB Uitvaartzorg heeft ook een InformatieCentrum in Nieuwegein-Zuid aan de Dorpsstraat 6. U kunt zich hier vrijblijvend laten informeren over uitvaartverzorging, nazorg en gedachtenisvormen. Het InformatieCentrum is dinsdag, donderdag en vrijdag geopend van 10.00 tot 16.30 uur. Een afspraak maken op andere dagen of bij u thuis is ook mogelijk. PCB Uitvaartzorg organiseert regelmatig lezingen en exposities. Meer informatie vindt u op: [www.pcb-uitvaart.nl](http://www.pcb-uitvaart.nl).

**PCB**  
UITVAARTZORG

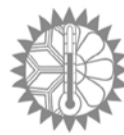


David van de Waal · Tineke Ouwerkerk · Liesbeth Kramer · Peter van Bennekom

Donaudreef 25 3561 EL Utrecht Telefoon [030] 262 22 44 dag en nacht  
Dorpsstraat 6 3433 CH Nieuwegein Telefoon [030] 605 16 30 dag en nacht

[www.narratio.nl](http://www.narratio.nl)

Het adres voor inspirerende uitgaven, projecten en tijdschriften.

**INSTALLATIEBEDRIJF  
VOSSEBELT B.V.**

• Installatiebedrijf Vossebelt B.V. is ruim 45 jaar een betrouwbare partner voor al uw werkzaamheden op het gebied van:

- Centrale verwarming
- Lucht verwarming
- Stadsverwarming
- Koeling
- Mechanische ventilatie
- Loodgieters werkzaamheden
- Service en onderhoud
- Verhuur, lease en verkoop CV-ketels
- Ontstoppingswerkzaamheden



Pakketboot 5 - 3991 CH Houten  
Tel. (030) 2885108 - Fax (030) 2871044  
Internet: [www.vossebelt.org](http://www.vossebelt.org)

U vindt ons op bedrijventerrein de Meerpaal

Wij installeren  
zonnepanelen  
van Duitse  
topkwaliteit

Airco Split Unit  
vanaf  
€ 1500,-  
inclusief  
montage & BTW





EXPOSITIE IN MUSEUM CATHARIJNECONVENT

## Hoe Pieter Bruegel ons huidige heksbeeld bedacht

**Museum Catharijneconvent presenteert vanaf 19 september De heksen van Bruegel: de eerste tentoonstelling over heksen in de kunst. Eenmalig is een unieke collectie heksenvervoeringen uit de roerige periode van heksenvervolgingen in de Nederlanden (1450-1700) te zien. Deze tentoonstelling toont dat niemand minder dan Pieter Bruegel aan de wieg stond van de verbeelding van de heks zoals we die nu kennen. Grote Hollandse en Vlaamse meesters lieten zich door zijn heksbeeld inspireren. De heksen van Bruegel is een reis langs de mooiste en indrukwekkendste heksenvervoeringen die de Nederlanden hebben voortgebracht. Van angst naar fantasie, van schrikbeeld tot sprookjesfiguur.**

Heksen zijn lelijke vrouwen op bezemstelen die tovermiddeltjes maken in een grote pot bij de haard. Dat is het beeld dat wij tegenwoordig hebben van heksen. Maar wie weet dat dit iconische beeld is geschapen door de bekende kunstenaar Pieter Bruegel? Tot in de zestiende eeuw bestond er geen stereotype weergave van



de heks. Twee prenten van Pieter Bruegel brachten daar verandering in. Bruegel plaatste de heks op een bezem in nabijheid van een haard met een heksenketel. De weergaloze prenten van Bruegel vormden een bron van inspiratie voor de Hollandse en Vlaamse meesters van die tijd. Tot op de dag van vandaag zien we de heks van Bruegel terugkomen. Hiermee creëerde Bruegel het iconische heksbeeld zoals we dat nu nog steeds kennen.

### Topstukken

Meer dan 150 Hollandse en Vlaamse voorstellingen van heksen zijn bewaard gebleven, een

productie die nergens anders ter wereld is geëvenaard. Vanuit heel Europa komt een selectie kwetsbare panelen, manuscripten, prenten en tekeningen naar Utrecht om het verhaal van *De heksen van Bruegel* te vertellen. Van zeldzame archiefstukken en handschriften tot de detaillistisch geschilderde sabbatscènes van Frans Francken en David Teniers de Jonge. Absolute hoogtepunten vormen de prenten van Pieter Bruegel: *Sint Jacob bestrijdt de hekserij en toverij* en *Sint Jacob ontmaskert en overwint hekserij en toverij* (1565).

### Heksenvervolgingen

*De heksen van Bruegel* biedt ook



inzicht in de omstandigheden waarin de heksenvervoeringen tot stand kwamen. Het ontstaan ervan is onlosmakelijk verbonden met de heksenvervolgingen: de eerste processen vonden plaats rond 1430. De tentoonstelling schetst ook de invloed en de gevolgen van het uitsluiten van andersdenkenden in de samenleving. In de heks werd een collectieve zondebok gevonden.

### Samen met Brugge

*De heksen van Bruegel* is een samenwerkingsproject met Musea Brugge. De tentoonstelling is te zien in Museum Catharijneconvent van 19 september tot en met 31 januari 2016 en reist van 25 februari 2016 tot en met 26 juni door naar Brugge.

### Sjouke Sytema

**Van 27 september tot en met 22 november exposeert Liesbeth Lehr met haar materieschilderijen in de Tuindorpkerk. Tijdens de viering van 27 september zal Hans Snoek het werk van Liesbeth Lehr een plaats geven in zijn preek. Het werk kan vanaf half tien bekeken worden. Er is dan koffie. De tentoonstelling is elke zondag na de dienst van 11.00 tot 12.30 uur te bezichtigen.**

Voor de kunstenaar is het bijzonder om nu in Tuindorp te exposeren en wel in een protestantse kerk. Liesbeth Lehr groeide op in een katholiek gezin en had wel hervormde en gereformeerde vriendinnetjes, maar in hun kerken kwam ze nooit. En die vriendinnetjes waarschijnlijk ook niet in die van haar...

In de tweede helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw zijn er diverse kunstenaars, die hun verf mengen met materialen als zand, klei en stro. Het werk dat hiermee ontstaat wordt wel aangeduid met de term materieschilderkunst. Lehrs grote inspirator is de Spaanse schilder Antoni Tàpies (1923-2012). Hij was een van de eerste materieschilders

EXPOSITIE VAN LIESBETH LEHR IN DE TUINDORPKERK

## Bezinning en Verstillings

en koos bewust voor vergankelijke materialen. Een voorkeur had Tàpies voor het stofachtige. Daarbij speelt de symboliek van de stof een belangrijke rol. Ook andere materieschilders, zoals

Jaap Wagemaker in Nederland, hebben haar geïnspireerd.

### Kleur

De laatste jaren heeft Liesbeth Lehr zich verdiept in het fenomeen

kleur. Door het gebruik van pigmenten zijn de kleuren aardser en dieper; de verf wordt nu zelf gemaakt met behulp van caseïne. De beeldtaal verandert hierdoor.

De kunstenaar voelt zich altijd in de eerste plaats aangetrokken door het materiaal: papier of pulp voor zelf gegoten papier of paneel voor het materieschilderen. Als ik langs haar schilderijen loop, heb ik een sterke neiging ze aan te raken. Zoals bij sculpturen. De kleuren zijn fascinerend. Soms wil je ze van dichtbij waarnemen en soms moet je juist afstand nemen om het geheel van pigmenten beter waar te nemen. Kleur boeit Lehr om te onderzoeken en in de symboliek vallen de geestelijke en stoffelijke wereld samen.

Kerk en kunst horen bij elkaar, vindt Liesbeth Lehr: "De kerk is een plaats waar gezocht wordt naar goedheid, liefde en schoonheid. Het onzegbare wordt er vormgegeven. Voor de kunstenaar is het een werkterrein, als specialist van het nog niet geziene en het nog niet gevormde."



\*Werk van Liesbeth Lehr, te zien in de Tuindorpkerk vanaf 27 september.

### kerk in de stad

IS EEN UITGAVE VAN DE PROTESTANTSE GEMEENTE UTRECHT EN VERSCHIJNT MAANDELIJKS

### REDACTIE

Ely Bakker, Sietske Gerritsen, Arie Moolenaar, Frans Rozemond (DMO) en Agnes Stekelenburg

### HOOFDREDACTEUR

Peter van der Ros

### REDACTIEADRES

Margaretha van Parmadreef 14  
3561 SR Utrecht  
telefoon 2737 540  
e-mail: kerkindestad@protestant-utrecht.nl

Kopij kerkdiensten mailen naar:  
preekrooster@protestant-utrecht.nl

### WIJKCORRESPONDENTEN

Citypastoraat Domkerk:  
Bram Schriever  
Eglise Wallonne (Pieterskerk):  
Grietje Hofman  
EUG Oekumenische  
Studentengemeente (Janskerk):  
Rik Boonstra  
De Haven: Wilma Wolswinkel  
Jacobikerk: Hester van de Kaa  
Marcus-Wilhelminawijk:  
Anne-Marie Rutgers  
Nicolaïkerk: Steven Slappendel  
Nieuwe Kerk: Harmen van Doorn  
Johannescentrumgemeente:  
Anneke de Klerk  
Utrecht West:  
Jade Haakman-Vening  
Tuindorpkerk: Jan Verkerk  
Zuilen: Marloes Dankers  
(Bethelkerk) en Annemieke Schuur  
(Oranjekapel).

### SLUITINGSTIJD

Tien dagen voor verschijning,  
berichten negen dagen voor  
verschijning 10.00 uur.

### ADMINISTRATIE

Margaretha van Parmadreef 14  
3561 SR Utrecht  
telefoon 2737 540  
abonnement@protestant-utrecht.nl  
Voor een abonnement op Kerk in de Stad vragen wij per adres een bijdrage van 30 euro per jaar in de productie- en verzendkosten. Elk jaar ontvangt u in september een acceptgiro om de betaling te voldoen.

### ADVERTENTIES

Margaretha van Parmadreef 14  
3561 SR Utrecht  
telefoon 2737 540  
Tarief op aanvraag, sluitingstijd tien dagen voor verschijning.  
Aanleveren van advertenties:  
advertenties@protestant-utrecht.nl

### BANKRELATIE

Kerk in de Stad te Utrecht  
NL37INGB0000766042

### GRAFISCHE VERZORGING

theologische uitgeverij Narratio®,  
Gorinchem  
www.narratio.nl